

Nieuwsbrief Suggnomè

Jaargang 2, nr. 2

15 mei 2001

Verantw. Uitg:

Frederik Bullens

Bondgenotenlaan 150/1

3000 LEUVEN

Tel: 016/22 63 88

Fax: 016/22 74 82

Bank: 736-0001066-63

E-mail: suggnome@wdl.be

In dit nummer:

<i>Van de redactie</i>	1
<i>Onderzoek naar de toepassing en effecten van een gemeenschapsdienst</i>	3
<i>Interview met F. Raes, jeugdrechter te Leuven</i>	7
<i>Gemeenschapsdienst en sociale vaardigheidstraining voor minderjarigen: een herstel aan de gemeenschap?</i>	11
<i>Een praktijk-ervaring van het Rusthuis Ten Hove</i>	13
<i>Arbeids-bemiddeling?</i>	14
<i>De gemeenschapsdienst bekeken vanuit een herstelrechtelijk perspectief binnen de procedure van een bemiddeling in strafzaken</i>	16
<i>Voorstelling alternatieve maatregelen voor jongd-wassenen</i>	18
<i>Verslag van de samenspraak 16 maart 2001</i>	19
<i>Goed om weten</i>	21
<i>Samenspraak 15 juni '01</i>	25

VAN DE REDACTIE

Het viel me de afgelopen maand op dat bij de voorstelling van de herstelbemiddeling, bepaalde metaforen steevast de kop opsteken. De metafoor van een boom of plant is hierbij ongetwijfeld de meest populaire. Als beginnend coördinator meer dan ooit op zoek naar duiding, vroeg ik me dan ook af of de herstelbemiddeling nu een boom of een plant was.

Iedereen lijkt het er over eens te zijn dat er iets behoort te bloeien, maar wat precies? Felkleurige bloemen? Deze hebben een esthetische waarde, daar bestaat geen twijfel over, maar volstaat dit? Het strafrecht is immers een ernstige zaak en het lijkt misplaatst om de herstelbemiddeling te beperken tot 'flower power'. De herstelbemiddeling moet vruchten afwerpen, zo zit dat nu eenmaal. Het is dan ook een fruitboom, besloot ik op logische wijze, maar wel één die momenteel nog in de serre van de bloemist staat omdat het scheutje nog te klein en te broos is om in de vrije en dus wrede natuur te plaatsen. Lieden met een beperkte botanische kennis twijfelen nog of de boom perziken, appels, vijgen of citroenen zal opleveren. Maar hoe kunnen we in de kiemfase al uitspraken doen over de oogst? De eerste zorg moet deze zijn naar de groei en de bloesem. De wetten van het tuinieren laten zich niet bedwingen en leiden een eigen leven.

Vooreerst schiet er zonder een vruchtbare bodem niets op, tenzij onkruid dat (zoals talent) welig tiert op een mest-

vaalt van onvermogen. De grond moet dus in eerste instantie opengerakeld worden teneinde lucht en andere noodzakelijke ingrediënten ermee in contact te brengen. De boer doet dat met de ploegschaar. De bloemist daarentegen wroet met de blote handen in de aarde. Dat de handen hierbij vuilgemaakt worden, is onvermijdbaar. Vervolgens moet het onkruid, dat het opschietend boompje dreigt te wurgen, gewied worden. Vandaag de dag kent de stadsmens echter weinig meer af van flora en twijfelt hij zeer sterk aan wat nu precies onkruid is en wat niet. Het wieden moet dan ook doordacht gebeuren. Maar tot in den treure blijven aarzelen is eveneens uitgesloten. Onkruid kan soms mooie bloempjes voortbrengen, doch daar zitten we binnen onze serre niet op te wachten. Dat heeft de cliënt niet besteld, dus kopen we er niets voor.

Inmiddels is het zaadje in de aarde terecht gekomen en begint het op te schieten. Nu komen we dan ook in een cruciale fase. De ontloken kiem moet voldoende belicht worden en, hoewel hieromtrent nog heel wat wetenschappelijke discussie bestaat, is het natuurlijke zonlicht nog altijd beter dan kunstlicht. Het boompje moet dus zeer voorzichtig buiten de serre gebracht worden. Ook de mate van belichting is echter een hachelijke zaak: het zonnetje is nodig, maar als het boompje te lang in de zon staat droogt het uit of krijgt het in een aanvangsfase een groei die het eigenlijk niet aankan en die na verloop

van tijd stilvalt. De verwachtingen waren hoog gespannen maar de grond blijkt nu al uitgeput. Het gevaar bestaat dan ook dat hieruit afgeleid wordt dat ons klimaat zich niet leent voor een dergelijk soort boom. Daarom is het even belangrijk dat het boompje af en toe wat regen ontvangt. Bij een overmaat aan regen moet de paraplu dan weer boven het boompje gehouden worden.

Echt eenvoudig kunnen we de hele operatie dus niet noemen, dat is duidelijk. Het is dan ook zaak een juist evenwicht te vinden tussen de te ondernemen stappen. Hierbij lijkt het raadzaam de woorden van professor Karel Boullart (U.G.) voor ogen te houden:

“Politiek gesproken – en wie spreekt nu nog een andere taal? - is filosofie die geen propaganda is, nutteloos, overbodig dus, ergerlijk zelfs, en in elk geval inefficiënt. Maar het echte denken heeft geen geweren, geen dreigementen en geen vleierij, hoogstens nu en dan een argument. Iedereen weet natuurlijk wel dat het meest dwingende bewijs minder impact op ons voorstellingsvermogen heeft en dus op ons doen en laten, dan een patroonhuls, ook als is die leeg. Aan de fraude, die in deze wereld is, kan men nu eenmaal geen einde bedenken. Maar intellectueel gesproken is filosofische propaganda, voor welke doctrine ook en hoe goed ook gecamoufleerd, zo al geen zelfmoord van in het begin dan toch op het einde steeds een verraad. Overreding in opdracht kan geen deel uitmaken van het redelijke denken. Wie werkelijk nadenkt over het leven en de wereld en zijn gedachten oprecht en duidelijk vorm wil geven, moet erop bedacht zijn dat hij voorbestemd is om machteloos te blijven. Deze fatale kwetsbaarheid van de denkende mens is onoverkomelijk, maar ze is, zolang de politiek zich niet al te brutaal met hem en zijn denken bemoeit, ook een na-deel dat nauwelijks die naam verdient. Macht op zich is als zodanig leeg: ze betekent niets. Gedachten daarentegen hebben hun onvervreembare inhoud.” (K. BOULLART, Vanuit Andromeda gezien. Het bereikbare en het ontoegankelijke. Een wijsgerige essay, Universiteit Gent, 1999, Brussel, VUBPRESS, 15.)

Beschouwt u het bovenstaande echter als een inleiding die eigenlijk weinig ter zake doet. Het doel van een redactioneel voorwoord is immers in de eerste plaats de voorstelling van de inhoud van de nieuwsbrief en niet van het gedachtegoed van een of andere coördinator. Laat ik mijn vrijpostigheid dan ook maar onmiddellijk rechtzetten: het hoofdthema van de nieuwsbrief die voor u ligt, is de plaats van de gemeenschapsdienst

binnen het herstelrecht.

Zowel in het jeugdbeschermingsrecht als in het strafrecht is de gemeenschapsdienst een belangrijk instrument, waarbij men inmiddels op een bepaalde ervaring kan terugblikken. Het zijn deze ervaringen die we in de nieuwsbrief wensen onder woorden te brengen.

Eef Goedseels opent de nieuwsbrief met een tekst aangaande een onderzoek naar de toepassing en effecten van een gemeenschapsdienst bij minderjarigen. Na een korte theoretische inleiding worden (voorlopige) onderzoeksresultaten naar voren gebracht. Vervolgens kan u het interview lezen dat Natalie Van Paesschen met mevrouw F. Raes, jeugdrechter te Leuven afnam en waarin beschreven wordt hoe een jeugdrechter tegenover de figuur van de gemeenschapsdienst staat en op welke wijze zij tot de oplegging ervan overgaat. Daarna verwoorden respectievelijk Sofie Couckuyt en Philippe Schollaert de ervaringen van de gemeenschapsdienst van het Centrum Jongeren- en Gezinsbegeleidingen te Kortrijk en van het Rusthuis Ten Hove te Roeselare.

Via de voorstelling van het leerproject van het CAW Piramide te Kortrijk, dat in het kader van de Alternatieve Gerechtelijke Maatregelen voor jongvolwassenen werd uitgebouwd, komen we bij de bespreking van de gemeenschapsdienst in het kader van de procedure van de bemiddeling in strafzaken. Roel Peeters en Tom Goosen, beiden actief in het kader van bemiddeling in strafzaken, belichten hun ervaringen. De link met het herstelrechtelijke gedachtegoed in het algemeen en de plaats van dader en slachtoffer in het bijzonder zijn de rode draden doorheen de uiteenzettingen.

Tenslotte kunt u in de nieuwsbrief als vanouds het verslag van de vorige samenspraak en andere wetenswaardigheden (met name het protocolakkoord tussen het ministerie van Justitie en de Vlaamse minister van welzijn, de ontwerpresolutie van de Verenigde Naties omtrent herstelrechtelijke programma's in strafzaken en de aankondiging van 'the fifth International Conference organised by International Network for Research on Restorative Justice for Juveniles') terugvinden. Met de uitnodiging voor een volgende samenspraak wordt de nieuwsbrief finaal afgerond.

Ik wens u veel leesgenot en hoop u op de volgende samenspraak te kunnen begroeten.

ONDERZOEK NAAR DE TOEPASSING EN EFFECTEN VAN EEN GEMEENSCHAPSDIENST¹

Inleiding²

Al enkele jaren wordt er aan de K.U.Leuven (Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie) onderzoek verricht naar de toepassing en effecten van een gemeenschapsdienst.

In een eerste fase, die van start ging in 1994, werd onderzocht op welke jongeren een gemeenschapsdienst werd toegepast en in welke gerechtelijke context dit plaatsvond. De resultaten van deze eerste fase worden hier niet uitvoerig besproken. Samengevat kan gesteld worden dat een gemeenschapsdienst als maatregel vaak wordt opgelegd, dat het gelijkheidsbeginsel goed gerespecteerd wordt, dat de maatregel ook bij ernstige feiten voorkomt, dat een gemeenschapsdienst meestal met succes wordt afgerond, maar dat er zich ernstige problemen voordoen wat de rechtswaarborgen betreft (gebrekkige procedures, ontbrekende proportionaliteit).³

In een tweede fase van het onderzoek werd een puur statistische vergelijking gemaakt tussen de recidive van jongens met een gemeenschapsdienst enerzijds en jongens met een traditionele maatregel (ondertoezichtstelling of plaatsing) anderzijds. De resultaten bleken onverwacht positief ten gunste van de groep met een gemeenschapsdienst. In de 18 maanden volgend op de oplegging van de maatregel pleegden deze jongens (met een gemeenschapsdienst) significant minder delicten dan een zeer gelijkaardige groep jongens die een traditionele maatregel opgelegd kreeg^{4,5}. Onder meer wegens de onverwacht positieve resultaten ten gunste van de groep met een gemeenschapsdienst werd gestart met een derde fase van het onderzoek waarin ook andere dan recidive-effecten werden bekeken.

In de derde fase van het onderzoek (die nog steeds lopende is) wordt gezocht naar welke elementen van een gemeenschapsdienst nu precies verantwoordelijk zijn voor de opmerkelijk lagere recidivecijfers. Op basis van een uitgebreide literatuurstudie komt Geudens tot een viertal mogelijke onderzoekshypothesen: (1) de houding ten aanzien van de gemeenschapsdienst is positiever dan die ten aanzien van een klassieke maatregel, (2) het zelfbeeld van jongeren met een gemeenschapsdienst is gunstiger (en meer conformerend) dan van jongens met een traditionele maatregel, (3) jongeren met een gemeenschapsdienst zullen beter sociaal geïntegreerd zijn, (4) het toekomstperspectief van jongeren met een gemeenschapsdienst zal optimistischer zijn⁶. In een tweede paragraaf gaan we dieper in op een aantal (voorlopige) resultaten.

Op te merken valt dat het hele onderzoek kadert binnen het herstelrechtelijk denken. Als rode draad doorheen het ganse onderzoek wordt de vraag gesteld in welke

mate (de praktijk van) de gemeenschapsdienst beantwoordt aan het theoretisch concept inzake herstelrecht (Geudens, 1999). Volgens Walgrave (promotor van het onderzoek) zijn de mogelijkheden en beperktheden van de gemeenschapsdienst in grote mate bepalend voor de kansen van het herstelrecht om te kunnen uitgroeien tot een volwaardig alternatief systeem. Immers, de gemeenschapsdienst is de wijze waarop, naast het individuele slachtoffer, ook de belangen vanuit de samenleving op een herstelrechtelijke wijze erkend kunnen worden (Walgrave, 2001, p.15). Vooraleer enkele (voorlopige) resultaten te presenteren, gaan we (kort) dieper in op de verhouding gemeenschapsdienst - herstel.

1. Gemeenschapsdienst en herstel

Binnen het herstelrecht zijn er grosso modo twee grote stromingen of tendensen⁷ te onderkennen. Enerzijds zijn er diegenen (waaronder Marshall, Fattah, Galaway) die herstelrecht zien als een overkoepelend begrip voor slachtoffer/daderbemiddeling en alle varianten daarop (Walgrave, 2000, p. 66). De nadruk ligt bij hen op de informele, levensechte vormen van overleg tussen dader en slachtoffer (en de gemeenschap). De maatschappij speelt daarin slechts een zeer marginale rol. De grenzen van het herstelrecht liggen (volgens hen) daar waar vrijwilligheid stopt en dwang gebruikt dient te worden.

Anderen, de zogenaamde maximalisten (waaronder Walgrave, Van Ness, Bazemore), zien voor het herstelrecht een veel ruimer toepassingsgebied weggelegd. Zij vrezen ervoor dat indien het herstelrecht beperkt blijft tot een pakket (diversie)maatregelen in de zijlijn van justitie, een aantal slachtoffers in de kou zullen blijven staan. Bovendien zal het justitiële systeem dat aan zware kritiek onderhevig is, dan niet aan een grondig hervorming onderworpen worden. Daarom pleiten zij voor de uitbouw van het herstelrecht als een volwaardig alternatief systeem, ter vervanging van het retributieve of rehabilitatieve systeem (wat een zekere mate van dwang impliceert) (Bazemore, 1999; Walgrave, 2000)

Ook zij zijn ten volle overtuigd van de grote meerwaarde van de informele, levensechte vormen van overleg en conflictoplossing en vinden dat deze vormen ten alle tijden voorrang moeten krijgen. Maar daar waar een vrijwillige regulering niet mogelijk is, kan volgens de maximalisten een herstelrechtelijke afhandeling afgedwongen worden (maar dan wel met de nodige aandacht voor de rechtswaarborgen). De herstelinspanning kan dan bestaan uit een formele restitutie of vergoeding ten bate van het slachtoffer, arbeid ten voordele van een slachtofferfonds of gemeenschapsdienst (Walgrave, 2000, p.74).

Bovendien zijn de maximalisten ervan overtuigd dat een conflict zich niet enkel beperkt tot dader en slachtoffer. Volgens hen is ook de maatschappij betrokken partij bij een delict. Om dit aan te tonen wijzen zij onder meer op het onderscheid tussen strafrecht en burgerlijk recht en de mogelijkheid van het

strafrecht om pro-actief op te treden (Walgrave, 2000, p.66) (Bazemore, 1999, p.133). Bepaalde delicten zijn zo ernstig dat hun impact het concrete slachtoffer en/of de lokale gemeenschap overstijgt. Een gerechtelijke sanctie wordt dan noodzakelijk, mogelijk bovenop een regulering ten bate van het slachtoffer. Maar ook hier is, aldus Walgrave, de herstellende dimensie niet (geheel) verloren (Walgrave, 2000, p.74).

Wat de schade aan de samenleving dan precies inhoudt, is een groot punt van discussie. Walgrave en andere spreken in dit verband over het verstoren van de openbare orde en rust, een aantasting van het algemeen veiligheidsgevoel, een bedreiging voor de vrede en de levenskwaliteit, en zelfs een bedreiging voor het bestaan van de rechtstaat als zodanig (Walgrave, 2000, p.71). Een (symbolische) herstel van de schade aan de samenleving kan dan onder de vorm van: het betonen van spijt en bereidheid te regels te respecteren, een vrijwillige deelname aan een vormings- of behandelingsprogramma's, restitutie aan of compensatie ten bate van het slachtoffer of een dienst ten bate van de gemeenschap (Walgrave, 2000, p.72). Voorstanders van het herstelrecht die sterk houden aan het vrijwillige karakter van de delictafhandeling, en elke dwingende herstelsanctie of -procedure uitsluiten, hebben hier heel wat moeite mee.

Een gemeenschapsdienst kan, aldus Walgrave, gezien worden als een vorm van compensatie voor de schade die door het misdrijf aan de samenleving is veroorzaakt. Deze compensatie is voornamelijk symbolisch van aard. De gemeenschap geniet herstel door het materiële voordeel van de arbeid, maar ook en vooral, door het vredeherstellend gebaar van de dader. De burgers voelen zich hersteld in de verzekering van gewaarborgde rechten en vrijheden, omdat de overheid de reactie mogelijk heeft gemaakt (Walgrave, 2000, p.72).

2. Bespreking van enkele (voorlopige) resultaten

Inleiding

Zoals eerder vermeld, zal in wat volgt aandacht besteed worden aan de resultaten van het onderzoek naar de beleving van de jongeren. Dit onderzoek is gegroeid vanuit het recidiveonderzoek, op basis waarvan een aantal hypothesen geformuleerd zijn (zie hoger). Een aantal van deze hypothesen wijzen, naar mijn aanvoelen, vooral op de pedagogische, eerder dan de herstellende aspecten van een gemeenschapsdienst. Er zal dus getracht worden om zoveel mogelijk in te gaan op vragen en resultaten die aansluiten bij het thema van dit deze nieuwsbrief.

Onderzoeksopzet

Om te achterhalen welke factoren (mogelijk) van invloed kunnen zijn op de lagere recidivecijfers van de jongeren met een gemeenschapsdienst werd er voor gekozen om jongeren, die hetzij een gemeenschapsdienst, hetzij een traditionele maatregel opgelegd kregen, te interviewen aan de hand van een gestandaardiseerde vragenlijst.

Oorspronkelijk was het de bedoeling om deze jongens meerdere keren aan een bevraging te onderwerpen om effecten van de maatregel (en de uitvoering ervan) te kunnen waarnemen. Aangezien het al zeer moeilijk was de jongens voor 1 enkel interview warm te maken, werd al vrij snel van dit opzet afgestapt. Bepaalde van de hoger vermelde hypothesen zullen daarom moeilijk getoetst kunnen worden. De aandacht zal vooral uitgaan naar de houding van de jongeren ten aanzien van de opgelegde maatregel. (Gezien de opzet van dit artikel, lijkt mij dit ook het meest relevant.)

Om de jongens voor de interviews te selecteren werden in een 4-tal jeugdrechtbanken (Brussel, Antwerpen, Leuven en Charleroi) dossiers bekeken. Jongeren die aan bepaalde criteria voldeden - van het mannelijk geslacht zijn, minstens 14 jaar zijn op het ogenblik van de feiten en minstens 2 delicten gepleegd hebben werden geregistreerd. Een ontvingen enkele dagen later een brief met de vraag aan het onderzoek mee te werken.

In totaal werden er om en bij de 370 jongens geregistreerd. 370 jongens kwamen met andere woorden voor het onderzoek in aanmerking en ontvingen een brief met de vraag tot medewerking. Uiteindelijk konden iets meer dan 100 jongens bevraagd worden, waarvan 62 met een traditionele maatregel en 48 met een gemeenschapsdienst (al dan niet in combinatie met een vorming). Ook hier werd getracht de 2 groepen op een aantal (relevante) variabelen zoals leeftijd, afkomst, delinquentieprofiel en gerechtelijk verleden zo gelijk mogelijk te houden. Dit is slechts ten dele gelukt.

Het interview duurde gemiddeld ongeveer ander half uur. Op basis van de hoger vermelde hypothesen werden er vragen gesteld met betrekking tot een aantal achtergrondkenmerken het toekomstperspectief, het zelfbeeld, sociale bindingen (thuis, op school, in de vrije tijd), beleving van de uitvoering van de maatregel en houding ten aanzien van de maatregel. Onze aandacht zal vooral uitgaan naar de laatste twee items. Wat was volgens de jongens de bedoeling van de jeugdrechter bij het opleggen van de maatregel? Vinden ze de maatregel verdiend? Heeft de jeugdrechter hun instemming gevraagd?

Bespreking van de resultaten

Vergelijking naar een aantal achtergrondkenmerken

Als we de beide groepen van onze steekproef (jongens met een gemeenschapsdienst versus jongens met een traditionele maatregel) met elkaar vergelijken dan blijken ze op een aantal achtergrondkenmerken sterk van elkaar te verschillen. Meer jongens met een gemeenschapsdienst komen uit een volledig gezin (= wonen bij beide ouders) of volgen het voltijds onderwijs. Ze zeggen ook minder vaak te spijbelen of een jaartje

overgedaan te hebben. Jongens met een traditionele maatregel doen het over het algemeen minder goed op school, zeggen het afgelopen jaar meer delicten gepleegd te hebben en kwamen vaker met de politie in contact. Laatstgenoemden kennen meer vrienden van op straat en minder van op school of in de jeugdbeweging.

Op een aantal andere variabelen zoals onder meer leeftijd, afkomst, vrijetijdsbesteding, controle en ondersteuning vanwege de ouders blijken beide groepen nauwelijks van elkaar te verschillen.

Of deze verschillen te wijten zijn aan de (ongelijke) samenstelling van de steekproef dan wel een indicatie zijn van factoren waarmee jeugdrechters rekening houden bij het opleggen van een maatregel is moeilijk te stellen¹².

Houding ten aanzien van de maatregel

Inzicht in de bedoeling van de maatregel

Aan de jongeren werd onder meer gevraagd wat volgens hen de bedoeling van de jeugdrechter was bij het opleggen van de maatregel. Was hun bedoeling te straffen, te helpen of goed te maken? Er werd aan de respondenten gevraagd om aan alle 3 de doelstellingen een score toe te kennen (gaande van 1 = helemaal onbelangrijk tot 6 = uiterst belangrijk).

Uit de resultaten komt duidelijk naar voor dat jongens met een traditionele maatregel een niet zo éénduidig beeld blijken te hebben van de bedoelingen van de jeugdrechter. Er worden ongeveer gelijke scores toegekend aan straffen, helpen en goedmaken. De hulpverleningsgedachte scoort wel het laagst, hoewel dit toch de hoofdbekommernis van het traditionele jeugdbeschermingsrecht zou moeten zijn. Jongeren ervaren het alvast zo niet. Opvallend is ook dat deze groep over de hele lijn lager scoort dan de groep met een gemeenschapsdienst. Ze geven m.a.w. minder vaak score 5 of 6. Dit zou er op kunnen wijzen dat deze jongens minder zicht hebben op de feitelijke bedoelingen van de jeugdrechters bij het opleggen van de maatregel. Jongens met een gemeenschapsdienst geven de hoogste score aan herstel, vrijwel onmiddellijk gevolgd door straf. Zij geven een veel lagere score aan de bedoeling te helpen.

Bijna 60% van de jongeren met een gemeenschapsdienst geeft aan dat de jeugdrechter uitgelegd heeft waarom hij of zij voor de betrokken maatregel gekozen heeft. Voor iets minder dan de helft van de respondenten bleek deze uitleg duidelijk te zijn. Heel wat jongens verklaren dat de jeugdrechter aangaf de maatregel te beschouwen als een laatste kans. Enkele uitspraken van jongeren in dit verband: "Gaan werken. Laatste kans. Anders naar Mol." "Als je dat nog eens doet, dan naar Mol." Een andere jongen getuigt: "Parce que j'ai commis ce délit. Pour réparer ma faute."

Ervaren correctheid van de maatregel

De jongeren werden ook ondervraagd over de mate

waarin zij zich rechtvaardig behandeld voelen, of zij de maatregel 'verdiend' vinden, of zij de duur van de maatregel op voorhand kenden en of zij die duur correct vinden.

Veel meer jongens met een gemeenschapsdienst laten zich positief uit over het contact met de jeugdrechter. Meer dan 70% voelt zich fair behandeld. Van de groep met een traditionele maatregel vindt slechts 46% dat hij rechtvaardig behandeld werd. Heel wat van deze jongens geven aan dat ze de maatregel te streng vinden. Zo verklaart een jongen: "Een plaatsing in Mol vind ik overdreven." "Er was niets vrij in andere instellingen, dus moest ik naar Mol." Een andere jongere uit dezelfde groep vertelt: "Hij luisterde niet. De maatregel die ik gekregen heb, is niet terecht, noch verdiend."

Opmerkelijk meer jongens (62%) met een gemeenschapsdienst zijn van oordeel dat ze de maatregel verdienen in tegenstelling tot jongens met een traditionele maatregel (44%). De meesten geven aan dat het hun verdiende loon is. Wanneer jongeren aangeven dat ze de maatregel onverdiend vinden, is dit vaak omdat ze zeggen onschuldig te zijn.

Dat slechts in de helft van de gevallen waarin een gemeenschapsdienst opgelegd werd, de instemming van de jongere gevraagd zou zijn, is verrassend en tegelijkertijd verontrustend. Het onder dwang uitvoeren van een gemeenschapsdienst kan al snel het beeld van dwangarbeid oproepen en ondermijnt zo het mogelijk herstellend karakter van de maatregel. Gelet op de vorige uitspraken van de jongens ("Anders naar Mol.") kunnen we ons wel vragen stellen bij deze (zogenaamde) instemming.

Dat alle jongeren de duur van de gemeenschapsdienst kennen, is niet zo verwonderlijk aangezien de jeugdrechter het aantal uren gemeenschapsdienst vaak onmiddellijk mededeelt. Of de jongens ook inspraak kregen in het bepalen van het aantal uren is niet gevraagd. Op basis van enkele interviews met jeugdrechters hebben we het sterke vermoeden dat dit niet het geval is. Van de jongeren met een traditionele maatregel is slechts één derde op de hoogte van de duur. Wanneer dit dan een ingrijpende maatregel als een plaatsing betreft, dan kunnen we ook hier een heleboel vragen stellen.

Tot slot blijken niet alle jongeren even tevreden te zijn over de duur van de opgelegde maatregel. Van de groep met een gemeenschapsdienst zegt ongeveer 60% zich tevreden te stellen met het aantal uren gemeenschapsdienst. Zo getuigt een jongen: "De maatregel was juist goed. Ik heb geleerd nooit meer in een vechtpartij te belanden." Voor een andere jongen waren de uren gemeenschapsdienst duidelijk te veel: "Eten maken in een bejaardentehuis 12 uur per weekend. Ik kan niet meer uitrusten of uitgaan met vrienden". Van de enkelen met een traditionele maatregel die de duur van de opgelegde maatregel kennen, lijkt niemand er echt tevreden over te zijn.

Een jongen verklaart: "De tijd duurt lang als je hier zit. Je kunt hier niets doen."

De beleving van de uitvoering van de maatregel

Van alle jongens die een gemeenschapsdienst opgelegd kregen, voelt ongeveer 16% zich door de gemeenschapsdienst beknot in zijn vrijheid. Van de groep met een traditionele maatregel (waaronder een plaatsing) voelt, niet een grote meerderheid zich van zijn vrijheid beroofd.

De jongens van beide groepen zijn zeer tevreden over de eigen inbreng tijdens de uitvoering van de maatregel en laten zich positief uit over de begeleiding die er mee gepaard ging. Jongens met een traditionele maatregel ervaren een meer intense begeleiding, jongens met een gemeenschapsdienst voelen zich rechtvaardiger behandeld.

Meer jongens met een traditionele maatregel geven aan een aantal vaardigheden bijgeleerd te hebben zoals "leren koken en strijken", "discipline en structuur".

Veranderingen ten gevolge van de maatregel

Op de vraag of de opgelegde maatregel een verandering in hun leven (thuis, op school, bij zichzelf) heeft teweeggebracht geven heel wat jongeren een bevestigend antwoord. De meeste jongeren wijzen op een verandering bij zichzelf, in het eigen gedrag. Als er iets verandert, dan is het meestal in de positieve zin. Zo verklaart een jongere: "Ik denk meer na als ik iets doe." Ik ga beter om met de mensen omdat ik weet dat ik fout was. Ook hier weer lijkt de impact groter voor jongeren met een traditionele maatregel dan jongens met een gemeenschapsdienst. (Mogelijk zijn deze jongeren er zich meer van bewust of zeggen ze het gewoon meer?).

Bereidheid tot recidive

Tot slot werd bij de jongere gepeild naar de bereidheid tot het plegen van nieuwe delicten¹³. Een mogelijke hypothese is dat een gemeenschapsdienst, onder meer omdat ze als redelijker wordt ervaren, en omdat de zin van de maatregel duidelijker is, tot méér conformiteit aanleiding zou geven dan een traditionele maatregel (Walgrave, 1999).

Uit de resultaten blijkt dat jongens met een traditionele maatregel een grotere bereidheid tot recidive aan de dag leggen dan jongens met een gemeenschapsdienst. Zoals enigszins verwacht, geldt voor beide groepen dat de bereidheid tot het plegen van nieuwe feiten stijgt met het afnemen van de pakkans. Deze redenering gaat echter meer op voor de jongens met een traditionele maatregel dan met een gemeenschapsdienst.

Blijkbaar laten jongens met een gemeenschapsdienst zich bij het afwegen om al dan niet nieuwe delicten te plegen sterker minder door externe controlemechanismen leiden. De vraag of dit een mogelijk gevolg is van de als zinvol ervaren gemeenschapsdienst dan wel reeds voor de oplegging van de maatregel aanwezig was, blijft (voorlopig) onbeantwoord. Zo ook kan de vraag

gesteld worden of de lagere afhankelijkheid van externe controlemechanismen bij de experimentele groep samenhangt met meer interne controle ten gevolge van de gemeenschapsdienst dan wel te wijten is aan het feit dat de traditionele maatregelen een groter afschrikkend effect hebben?

3. Voornaamste conclusies

Dit zijn slechts enkele, maar vooral voorlopige resultaten van het belevingsonderzoek. Via multivariate analyses zal getracht worden om het materiaal verder uit te spitten en meer diepgang te geven. Wat kunnen we op basis van deze voorlopige resultaten besluiten?

Wanneer we de antwoorden op de 'open' vragen bekijken dan stellen we vast dat jongens met een gemeenschapsdienst niet spontaan wijzen op de mogelijkheden van herstel die ze door de gemeenschapsdienst krijgen. Slechts 1 enkele jongen geeft aan het gevoel te hebben iets goed gemaakt te hebben. De samenleving of gemeenschap lijkt voor deze jongens vrij ver af. Ze leggen niet spontaan de link tussen de gemeenschapsdienst enerzijds en het (symbolisch) herstel van de schade aan de gemeenschap anderzijds. Wel wijzen de meeste jongeren op de voordelen van een gemeenschapsdienst zoals onder meer naar school kunnen gaan, thuis blijven en vrienden kunnen zien.

Wanneer het dan vergelijkenderwijs (straffen, herstellen, helpen) aan de jongeren wordt aangeboden, dan blijkt herstel wel bovenaan te staan. Jongens die een gemeenschapsdienst opgelegd kregen, hebben niet het gevoel dat de jeugdrechter hen wilde helpen met het opleggen van de maatregel. Ze zien het eerder als een straf, en vooral als een mogelijkheid tot herstel, om iets goed te kunnen maken.

Jongens met een gemeenschapsdienst voelen zich over het algemeen rechtvaardiger behandeld. Ze kennen de duur van de maatregel en vinden de maatregel over het algemeen verdiend. Of deze jongens ook effectief met de maatregel instemmen is daarmee niet gezegd.

Tot slot blijken jongeren met een gemeenschapsdienst minder gauw bereid te zijn nieuwe delicten te plegen, ook als de pakkans nihil wordt. Of dit een rechtstreeks gevolg is van de gemeenschapsdienst dan wel te maken heeft met een aantal andere factoren moet verder uit de (multivariate) analyses blijken.

Eef GOEDSEELS

Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie

KULeuven

1. Met veel dank aan mijn voorganger Hilde Geudens die het meeste van het werk heeft gedaan.

2. Onder gemeenschapsdienst verstaan we elke taak ten behoeve van een private of openbare instelling, bedoeld als goedmaking voor een normovertreding, aan een delinquent opgelegd door een gerechtelijke instantie.

3. Zie hiervoor: Geudens, H.(1996). *De toepassing van de gemeenschapsdienst in het kader van de Belgische Jeugdbescherming. Deel I: Doelgroep en gerechtelijke context*. K.U.Leuven, Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie.

4. Er werd voor gezorgd dat beide groepen zeer gelijklopend waren op een aantal variabelen zoals onder meer: leeftijd, afkomst, gezinssamenstelling, delinquentprofiel, aantal eerder opgelegde maatregelen en gerechtelijke arrondissementen.

5. Zie hiervoor Geudens, H. (1999). *Een Belgisch onderzoek naar de recidive van de gemeenschapsdienst in vergelijking met de traditionele jeugdbeschermingsmaatregelen*. In: Tijdschrift voor Criminologie.

6. Zie hiervoor Geudens, H. (1999). *Deel III: De effecten van de gemeenschapsdienst, Voorlopige tekst*, K.U.Leuven, Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie. Ongepubliceerd.

7. Door deze opdeling te maken wordt voor een stuk voorbij gegaan aan de enorme diversiteit aan visies rond herstelrecht die er op dit ogenblik leven. Het is vooral de bedoeling om de grote lijnen weer te geven en de (vrij geprofileerde) visie van Walgrave omtrent gemeenschapsdienst en herstel wat te plaatsen.

8. Volgens Walgrave kan de 'vrijwillige' aan vaarding een herstellend gebaar inhouden. De dader erkent daardoor dat hij of zij een probleem heeft en bereid is een inspanning te leveren om daaraan te werken opdat het delinquent gedrag in de toekomst zou worden vermeden. Deze boodschap kan bijdragen tot herstel van de rust bij het concrete slachtoffer en in de ruimere samenleving (Walgrave, 2000,p 72).

9. In de 2 vorige fasen van het onderzoek werd een dossierstudie gedaan.

10. Van jongens die voor het onderzoek in aanmerking kwamen, werden een aantal gegevens uit het dossier op een vooraf opgesteld registratieschema ingevuld.

11. In onze uiteindelijke steekproef hebben jongens met een traditionele maatregel gemiddeld genomen een hoger delinquentieprofiel en een zwaarder delinquent verleden dan jongens met een gemeenschapsdienst. Van de jongens met een gemeenschapsdienst hebben wij blijkbaar vooral de 'zwaardere' jongens niet te pakken gekregen voor een interview. Voor de andere groep (met een traditionele maatregelen) geldt het tegenovergestelde: vooral de iets zwaardere jongens wensten aan het interview mee te werken. Het betreft jongens die in Mol geplaatst zijn en een grotere bereidheid toonden om aan het interview mee te werken (of gewoon gemakkelijker te bereiken waren).

12. Op basis van een aantal interviews met jeugdrechters blijkt dat deze (vanuit hun beschermingsgedachte?) bij het opleggen van een gemeenschapsdienst in sterke mate rekening houden met de familiale context en de schoolcarrière van de jongere.

13. Aan de jongeren werd gevraagd hoe groot ze de kans inschatten dat ze op vraag van een vriend zouden deelnemen aan... Er volgde een opsomming van een 10-tal delicten. De jongeren konden per delict de kans inschatten dat ze zouden deelnemen door het toekennen van een cijfer gaande van 1 (zeker niet) tot 10 (zeker wel). Nadien werd de vraag opnieuw gesteld met de uitdrukkelijke vermelding 'dat ze zeker niet gepakt zouden worden'.

Literatuurlijst

Bazemore, G. & Walgrave, L. (1999). *Restorative Juvenile Justice: Repairing the Harm of Youth Crime*. New York: Criminal Justice Press.

Geudens, H. (1996). *De toepassing van de gemeenschapsdienst in het kader van de Belgische Jeugdbescherming. Deel I: Doelgroep en gerechtelijke context*. K.U.Leuven: On-

derzoeksgroep Jeugdcriminologie.

Geudens, H. (1999). *Een Belgisch onderzoek naar de recidive van de gemeenschapsdienst in vergelijking met de traditionele jeugdbeschermingsmaatregelen*. In: Tijdschrift voor Criminologie.

Geudens, H. (1999). *Deel III: De effecten van de gemeenschapsdienst Voorlopige tekst*. K.U.Leuven: Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie. Ongepubliceerd.

Walgrave, L. (2000). *Met het oog op herstel*. Leuven: Universitaire Pers.

Walgrave, L. (2001) *Herstelrecht voor jongeren*. K.U. Leuven: Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie, Onuitgegeven tekst.

INTERVIEW MET F. RAES, JEUGDRECHTER TE LEUVEN

1. *Wordt in de Leuvense praktijk een gemeenschapsdienst enkel opgelegd bij vonnis of ook bij beschikking?*

In 1997 heeft het Hof van Cassatie hieromtrent rechtspraak opgemaakt. Het Hof van Cassatie is van oordeel dat de gemeenschapsdienst een vorm van sanctie is die wordt opgelegd. Ik vind dat zeker terecht en volg dit ook. Je kan jongeren enkel sanctioneren wanneer bewezen is dat de feiten ook effectief door de jongeren gepleegd werden. Het al dan niet bewezen verklaren van de feiten gebeurt tijdens de strafzitting. Dit wil heel concreet zeggen dat een gemeenschapsdienst enkel bij vonnis kan opgelegd worden. Zo gebeurt het wel eens dat jongeren feiten plegen, naar het kabinet van de jeugdrechter worden gebracht en er een voorlopige maatregel wordt genomen. Maar op dat moment wordt er nog geen oordeel geveld of de feiten al dan niet bewezen zijn. Het komt voor dat jongeren bekentenissen afleggen onder druk (om er vanaf te zijn of om naar huis te kunnen) en dat ze op die bekentenis terugkomen en achteraf blijkt dat ze niets gedaan hebben. Ik vind het persoonlijk dan ook enorm belangrijk, in het kader van de rechtswaarborgen van de jongeren, dat het bewezen zijn van de feiten gebeurt tijdens de strafzitting. Ik leg een gemeenschapsdienst enkel op bij vonnis. Ik vind het wel jammer dat we een gemeenschapsdienst niet sneller kunnen opstarten, omdat je uiteindelijk altijd die strafzitting moet afwachten en dat kan een aantal maanden duren. Anderzijds vind ik de rechtswaarborgen van de jongeren belangrijk en stel dit dan ook bo-

ven de snelheid waarmee men eventueel een gemeenschapsdienst zou kunnen opleggen. Wanneer de jongeren bij mij komen en de feiten erkennen, praat ik wel reeds met hen over een gemeenschapsdienst en geef ik hen een brochure mee van de begeleidende dienst (BAS !), zodat ze zich daarop al kunnen voorbereiden. Ik leg hen uit wat een gemeenschapsdienst inhoudt, dat het bestaat en dat de kans groot is dat dit hen zal opgelegd worden, maar dat we de strafzitting moeten afwachten. Er zijn echter jeugdrechters die afwijken van de stelling van cassatie.

2. Gebeurt de beslissing om als jeugdrechter een gemeenschapsdienst op te leggen autonoom of voornamelijk op advies van de sociale dienst?

Het kan zijn dat de beslissing om een gemeenschapsdienst op te leggen een initiatief is van de jeugdrechter, maar heel vaak komt dit advies reeds naar voren in het maatschappelijk verslag van de sociale dienst. Soms wordt dit ook door de advocaat aangebracht of door de ouders en heel soms vraagt de minderjarige zelf om een alternatief, zoals een gemeenschapsdienst.

3. Wanneer er een gemeenschapsdienst wordt opgelegd tijdens de strafzitting, wordt er dan aan de jongere gevraagd of hij akkoord gaat met de beslissing en hij bereid is om dat op te nemen?

Dat wordt heel expliciet gevraagd en dit wordt eveneens genoteerd op het zittingsblad. Het zittingsblad wordt door de griffier opemaakt, waarin het ganse verloop van de zitting wordt neergeschreven, en daar wordt expliciet in vermeld dat de jongere ermee akkoord gaat. Het is heel belangrijk voor mij dat ik dat terugvind, dat de jongere dat ook met zijn eigen woorden gezegd heeft. Want de advocaat kan het wel aanbrengen en ouders kunnen het vragen, maar ik wil het daarnaast horen uit de mond van de jongere zelf en ook horen dat hij akkoord is en het tot een goed einde wil brengen. Het is tenslotte de jongere zelf die het moet doen. Dat akkoord van de jongere om een gemeenschapsdienst te volbrengen wordt expliciet opgenomen in het vonnis. Als jongeren niet achter de gemeenschapsdienst staan, heb ik liever dat ze er niet aan beginnen. Ze moeten zich bewust zijn van hetgeen we bedoelen met het opleggen van zo'n alternatieve maatregel.

4. Hoe wordt het aantal uren van een gemeenschapsdienst bepaald?

Dat is delicaat en kan variëren. Het hangt af van de persoonlijkheid van de jeugdrechter. Dat is heel moeilijk. Voor mij staat het aantal uren van de gemeenschapsdienst in verhouding met de ernst van het delict. Wat ook een overweging is die ik maak is of de jongere een druk sociaal leven heeft of niet. Als hij zich reeds engageert in scouts of vrijwilligerswerk, hou ik daar serieus rekening mee. Eigenlijk moet het dossier per dossier bekeken worden, maar we moeten daarin toegeven dat alle jeugdrechters daarin verschillende normen hanteren.

Het is ook wel een bekommernis dat het haalbaar blijft voor de jongere. Dat ze licht zien in de tunnel. Voor hen is wat er verwacht wordt niet evident en het moet een haalbare zaak zijn. Dikwijls worden die gemeenschapsdiensten gekoppeld aan nog andere voorwaarden, bijvoorbeeld op regelmatige basis school volgen. Dan moet het geheel verteerbaar zijn voor de jongere. Maar de ernst van de feiten staat bij mij voorop bij het in rekening brengen van het aantal uren gemeenschapsdienst. Ik hecht er tevens belang aan dat er nog iets voor niets gedaan wordt. Je vindt het niet vaak terug in het dossier, maar het ten aanzien van je familie een belangrijke taak opnemen, zoals de tuin onderhouden of op de kleintjes passen, zijn voor mij eveneens vormen van engagement. Al die zaken zijn mee van belang om te kunnen situeren wat in het belang van de jongere een redelijke gemeenschapsdienst zou kunnen zijn.

5. Als men gemeenschapsdienst ziet als een sanctie, dan kan deze opgelegd worden?

Ik vind dat een contradictie. Men kan het vergelijken met een verplichte therapie, dat vind ik ook moeilijk, je staat er voor open of niet. Iemand ertoe verplichten heeft volgens mij geen nut. Ik trek deze lijn door naar de gemeenschapsdienst en de leerstraffen die er zijn. Wanneer de jongere bijvoorbeeld aan een leerproject drugs deelneemt, maar hij er apathisch bijzit en niets opneemt, dan heeft dat volgens mij geen enkel nut. Hier hoeft men geen tijd aan te verliezen. Het is van belang dat de jongeren er open voor staan en mijn ervaring leert dat de meesten dat doen.

6. Waarom denkt u dat de meeste jongeren open staan voor een gemeenschapsdienst?

Je merkt het aan de resultaten. 90% van de gemeenschapsdiensten worden met succes volbracht. Bij 10% krijgt men te maken met hindernissen. Vanuit BAS ! wordt dan een brief geschreven, ik nodig dan iemand van BAS ! en de jongere uit om de zaken te bespreken en bij een tweede poging lukt het dan meestal wel. Dus tot nu toe zijn al de gemeenschapsdiensten goed

afgewerkt, hier en daar met een hindernis ertussen. Vandaar dat ik er veel belang aan hecht tijdens de zitting om erachter te komen of het een kans op slagen maakt. Als dat niet zo is zijn er nog andere maatregelen die we kunnen opleggen.

7. Heeft de haalbaarheid van de gemeenschapsdienst ook te maken met de leeftijd van de jongere?

De leeftijd speelt eveneens een rol. Hoe jonger ze zijn, hoe moeilijker het op termijn denken verloopt. Als je bijvoorbeeld spreekt over 100 uren zijn er jongeren die dichtklappen. Als je het uitlegt aan iemand van zeventien en je legt uit dat die uren gespreid kunnen worden is dat anders. De leeftijd speelt zeker mee.

De grote van de schade van het misdrijf speelt geen rol bij het bepalen van het aantal uren. Je kan natuurlijk een klein misdrijf hebben met enorme schade. Er kan sprake zijn van een behoorlijke wanverhouding tussen de schade en het kwaad opzet.

8. Wordt een gemeenschapsdienst opgelegd als alternatief voor een plaatsing?

Dat kan, maar dat is niet altijd zo. Soms zit je met een moeilijke gezinssituatie of ligt de draagkracht van het gezin op dat moment erg moeilijk dat je toch moet overgaan tot een plaatsing. Hetgeen dan soms onrechtvaardig overkomt voor de jongere. Het is zo binnen de jeugdbescherming dat het sanctioneren samengaat met de draagkracht van het gezin. Maar in een aantal drugszaken blijkt dat een gemeenschapsdienst duidelijk een alternatief is voor een plaatsing. Dan krijgen ze een hele zware gemeenschapsdienst waardoor ze een plaatsing kunnen vermijden.

9. Wat is voor u, als jeugdrechter, de eerste doelstelling wanneer u een gemeenschapsdienst als maatregel oplegt?

We zitten met het herstelrechtelijk aspect en dan is het heel belangrijk dat het evenwicht dat doorbroken werd en de nadelen die berokkend werden, hersteld worden. Maar voor mij komt het persoonlijk voordeel dat een jongere uit een gemeenschapsdienst kan halen op de eerste plaats. Het is vaak zo dat de jongere, door het volbrengen van een gemeenschapsdienst, voor de eerste keer in zijn leven iets tot een goed einde brengt. Iets waar hij dan ook terecht fier over kan zijn. Dus die persoonlijke klik, bij de jongere, die een gemeenschapsdienst als gevolg kan hebben, vind ik belangrijker. Dat daar een herstel-

rechtelijk aspect bijkomt, vind ik prima en maakt dit alles interessanter. Het is eveneens een belevenis erbij voor de jongere. De gemeenschapsdiensten kunnen voor de jongere heel positieve veranderingen in hun gedachtegang en in hun manier van optreden als gevolg hebben.

Door de begeleidingsdiensten worden de jongeren « au sérieux » genomen, er wordt hen gevraagd waar hun interesses naar uitgaan. Veel van die gasten hebben enkel negatieve ervaringen met volwassenen. Nu worden ze gehoord, er wordt rekening gehouden met hun interesses, ze krijgen achteraf erkenning voor het werk dat ze gedaan hebben. Ze zijn dan vaak fier op het verslag dat erop volgt en soms wordt er een interesse opgewekt voor een bepaald beroep. Het heeft zoveel weerslag op de jongere zelf.

Als ik een gemeenschapsdienst opleg, is de eerste overweging, gaat de jongere hier beter van worden? De tweede overweging is dat hij ook beseft dat hij ten aanzien van de maatschappij iets heeft goed te maken.

10. In hoeverre is het « herstel naar de maatschappij » concreet voor een jongere?

Als ik hen erover aanspreek geven ze vaak aan dat ze het volledig met me eens zijn dat ze iets moeten goed maken. Want dat er door hen een gans apparaat in werking is gezet, door hun fout optreden. Ze staan er dan ook vaak achter dat er iets moet gebeuren. Als ik hen dan voorstel om een gemeenschapsdienst te doen, vinden ze dat een goede zaak en zien ze daar ook veel meer het nut van in dan van een traditionele afhandeling van hun dossier.

11. Het eerste doel van een gemeenschapsdienst kan men dus kaderen in het huidige jeugdbeschermingsstelsel, dat het een heropvoedende maatregel is, gericht op het resocialiseren van de dader en op de tweede plaats het herstel naar de maatschappij. In hoeverre is het dan nog een sanctie of een straf?

Jongeren ervaren het wel als een straf. Ze zijn gewoon van complete vrijheid te hebben. Ik veralgemeen dit nu wel, maar in een groot aantal van onze dossiers genieten die jongeren een complete vrijheid op school, thuis,... Het is dan ook de eerste keer dat iemand aangeeft dat er van hen iets verwacht wordt. Dat alleen al is een sanctie, het beperkt hun vrijheid. Ik vind wel dat er iets moet gebeuren en ze hebben daar een inbreng in, ze kunnen een voorstel doen, maar dat er iets moet gebeuren dat is duidelijk.

12. Welke plaats neemt herstel momenteel in, binnen het huidige jeugdbeschermingsrecht?

De belangrijkheid van herstel neemt toe. Neem nu het lopende experiment Hergo (herstelgericht groepsoverleg). Het herstelrechtelijk aspect wordt in één adem genoemd met alle alternatieven. Zelfs al neem ik geen alternatieve maatregel, vaak wordt de jongere gevraagd dat ze hun excuses aanbieden, dat er contact moet opgenomen worden met de slachtoffers, dat ze de schade moeten vergoeden,... Tegenwoordig is dat dus één geheel. Toen ik nog substituut bij het parket was, stond het strafrechtelijk aspect voorop en de eerste keer dat we over herstel hoorden, kwam dat vreemd over. Nu is het een veralgemening geworden. Het hoort erbij en we proberen daar ook resultaat mee te boeken.

13. Wat wordt binnen het huidig jeugdbeschermingsrecht prioritair geacht, herstel naar de gemeenschap of herstel naar het slachtoffer?

Ik denk dat het systeem er tot nu toe op gebaseerd was om de jongere te heropvoeden en ligt het accent niet zozeer op het herstelrechtelijke. De twee liggen wel nauw bij elkaar. Als men herstel ten aanzien van een concreet slachtoffer realiseert, kan je dat ook ruimer bezien. Wanneer iemand blijkt geeft van begrip dat men iets dient te herstellen naar een concreet slachtoffer, impliceert dat ook een vorm van herstel naar de gemeenschap, als je het ruim bekijkt. In veel dossiers die bij mij op strafzitting komen, is het herstel ten aanzien van het slachtoffer reeds gebeurd door de bemiddelingsdienst (BAL).

14. Hoe ziet u als jeugdrechter de evolutie van het jeugdbeschermingsrecht, de evolutie van de gemeenschapsdienst daarbinnen en de betekenis van herstel binnen dat geheel?

Het is nog niet duidelijk waar we naartoe gaan. Zal men in de toekomst meer aandacht besteden aan het sanctioneren of niet?

Je moet een opsplitsing maken in de dossiers. Ten aanzien van een bepaalde groep van jongeren en dan denk ik voornamelijk aan de situatie in grootsteden, ten aanzien van wie « sanctioneren » nog het enige antwoord is. Het sanctioneren in zuivere zin, dat ze hun straf dienen uit te zitten en dat de maatschappij dient veilig gesteld te worden door hen daar even uit te nemen. Maar ik ben van mening dat men met een grote groep van jongeren wel kan werken. Je hebt dan wel nood aan een aantal pijlers, bijvoorbeeld het gezin of een aantal mensen die zich voor de jongere willen inzetten. Dat is eigenlijk hetgeen men terugvindt in de Hergo's. Is er nog een voedingsbodempom om die jongere thuis te houden en te werken met alternatieve

maatregelen, dan denk ik dat die vorm meer en meer succes zal kennen omdat die vorm zijn nut ook op langere termijn zal bewijzen. En daar zit eveneens het herstelrecht in. Dat is volgens mij de ideale evolutie, indien het in deze zin verder gezet kan worden. Maar ik ben er me ook volledig van bewust dat we met een categorie jongeren zitten waarmee je er niet moet aan beginnen.

15. Bent u het ermee eens dat men het jeugdbeschermingsmodel dient los te laten?

Wanneer ik als jeugdrechter begon in 1996 vond ik, dat er soms te betuttelend werd omgegaan met jongeren. Alles werd beslist in hoofde van de jongere terwijl ik vrij snel geprobeerd heb de rollen heb om te draaien.. In die zin dat ik de jongere bij mij roep, hen uitleg wat er zich heeft voorgedaan en hen zelf om een antwoord vraag. Het responsabiliseren van de jongeren en het nemen van verantwoordelijkheid door de jongere zelf is iets dat ook voorop staat voor mij. En eens dat ze verantwoordelijkheid nemen dan kan er gewerkt worden. Ik stimuleer hen om zelf met iets voor de dag te komen, dat moet niet alleen beslist worden door anderen. Dit is vaak een kentering in hoofde van de jongere, omdat het vaak de eerste keer is dat ze op die manier benaderd worden. Ze moeten wel met iets naar voor komen dat de moeite is. Daar zitten we volledig in het gedachtegoed van het herstel, dat in de toekomst een blijvende en een belangrijke plaats zal innemen.

Men mag niet denken dat men met de evolutie naar een meer gezinsgerichte aanpak, men de instellingen kan afschaffen. We hebben de observatiecentra voor jongeren nodig voor de crisissen en om de juiste diagnostieken te kunnen stellen.

16. Dient er een vorm van prioriteit gegeven te worden aan herstel? En een rangschikking van herstel ten aanzien van de gemeenschap of het slachtoffer?

Prioritair dient de aandacht te gaan naar herstel ten aanzien van het slachtoffer, dit gebeurt reeds op niveau van het parket. Dan dient de aandacht te gaan naar het versterken van de persoonlijke vaardigheden van de jongeren opdat ze vervolgens herstel ten aanzien van de maatschappij zouden kunnen realiseren. Want om het herstel ten aanzien van de maatschappij te kunnen realiseren, moet men eerst een sterke figuur hebben. Herstel van het geheel waarin de jongere leeft, de commune waarin ze leven, de vriendengroep, de school, als een cirkel rond de jongere. Ik denk dat de maatschappij in zijn totaliteit te zwaar is. Dus: herstel van het netwerk van de jongere en daarna de jongere ten dienste van de maatschappij. Ik denk dat je in die volgorde dient te werken.

Wat ik toch nog wil meegeven is dat tussen 1996 en

1999, bij mezelf op het kabinet, geen enkele alternatieve maatregel werd opgelegd zonder een positief eindresultaat. En ik merk toch ook dat de jongeren er enorm voor te vinden zijn. In de verslagen van de begeleidende dienst (BAS !) vind je telkens terug dat jongeren er met een gevoel van voldoening uitkomen, dat ze er iets aan gehad hebben, in de positieve zin. Er zijn zelfs jongeren die vrijblijvend bijpresteren op de plaats waar ze tewerkgesteld waren. Dat vind ik heel positief. In het publiek van de jeugdkabinetten, daar zit heel wat in. Als je de jongeren maar op de juiste manier benadert. De begeleidende diensten weten precies hoe ze die jongeren dienen te benaderen en hoe ze hen kunnen stimuleren. Dus de idee « we kunnen niets meer met die jongeren aanvangen » is een verouderde gedachte. Ik ben ervan overtuigd dat we uit een negatief gebeuren, een positieve verandering kunnen teweeg brengen. En zo probeer ik die strafdossiers ook te bekijken en te benaderen. Hier en daar blijven er natuurlijk uitzonderingen.

Zowel de gemeenschapsdiensten, de vormingen, als het aanbod van bemiddeling naar jongeren toe ervaar ik als een heel positieve evolutie. Ik probeer steeds te werken met alternatieven, lukt dat niet dan grijp ik terug naar de traditionele afhandelingen.

Natalie VAN PAESSCHEN

BAL

GEMEENSCHAPSDIENST EN SOCIALE VAARDIGHEIDSTRAINING VOOR MINDERJARIGEN : EEN HERSTEL AAN DE GEMEENSCHAP?

1. Inleiding

Sedert 12 november 1998 heeft het Centrum Jongeren- en Gezinsbegeleiding een project dat erkend is door de Vlaamse Gemeenschap en dat gemeenschapsdienst en sociale vaardigheidstraining uitwerkt als 'alternatieve' maatregel voor jongeren die een als misdrijf gekwalificeerd feit pleegden.

De jeugdrechter kan die alternatieve maatregel uitspreken in het kader van art. 37 § 2.2b van de wet van 8 april 1965, gewijzigd op 02/02/94 en 30/06/94. Hij legt dan een prestatie op van opvoedkundige of filantropische aard als voorwaarde tot het behoud van de minderjarige in zijn/haar milieu.

2. Doelgroep

De doelgroep bestaat uit jongeren tussen 12 en 18 jaar die een als misdrijf gekwalificeerd feit pleegden en dreigen geplaatst te worden door de jeugdrechter.

3. Doelstellingen en inhoud

De **sociale vaardigheidstraining** (20u) is een inhaalprogramma voor jongeren met duidelijk herkenbare vaardigheidstekorten. Anderzijds is het een middel om bestaande vaardigheden bij de jongere zodanig te mobiliseren dat de jongere in het vervolg minder risico loopt op delinquent gedrag.

Daarnaast kunnen minderjarigen **gemeenschapsdienst** opgelegd krijgen. Dan moeten ze een aantal uren (max. 240u en door de jeugdrechter bepaald) onbezoldigd gaan werken in bv. de groendienst van de stad, een bejaardentehuis, enz.... Deze werkplaats kiest de jongere in samenspraak met z'n begeleider.

Beide maatregelen kunnen ook gecombineerd worden.

Het opleggen van die maatregelen is enerzijds een signaal voor de jongere dat hij een norm overschreden heeft. Het is een maatschappelijke reactie. Anderzijds biedt het de jongere de kans iets recht te zetten: door het voltooiën van een alternatieve maatregel toont hij aan z'n omgeving en de maatschappij dat hij z'n verantwoordelijkheid wil opnemen. Hij wordt niet geplaatst, hij krijgt een kans in z'n milieu om zich te herpakken, om het goed te maken.

4. Achterliggende principes

Inspraak van de cliënt:

De cliënt krijgt maximaal inspraak binnen de grenzen van de opgelegde opdracht. We vertrekken van de maatregel die de jeugdrechter oplegt, maar de jongere kan zelf vaardigheidstekorten aanbrengen, kiezen uit het aanbod van de werkplaatsen en de verslaggeving t.a.v. de jeugdrechtbank lezen, goedkeuren en mee ondertekenen.

Dit bevordert de motivatie van de jongere en creëert meer kansen om de alternatieve maatregel tot een goed einde te brengen, waardoor de jongere de schade op een meestal symbolische manier hersteld.

Emancipatorisch werken:

Minderjarigen zijn 'verantwoordelijke' personen en moeten daarop aangesproken worden. Ze krijgen zoveel mogelijk inspraak. Bij het niet naleven van de afspraken komt de jongere terug bij de jeugdrechter en kan er een nieuwe maatregel opgelegd worden.

Op maat van de jongere:

Doordat de sociale vaardigheidstraining vertrekt vanuit een competentie-analyse van de jongere is ze op maat. Ook de gemeenschapsdienst is op maat : er wordt rekening gehouden met de feiten, de capaciteiten en de interesses van de jongere.

Verbondenheid :

Een jongere kan niet los gezien worden van z'n familiale en maatschappelijke context (vriendenkring, school, vrijetijdsleven, enz...). Door alternatieve maatregelen wordt de jongere niet onttrokken aan z'n milieu en blijft hij ook geïntegreerd in zijn maatschappelijk leven. Ouders worden ook zoveel mogelijk betrokken bij de uitvoering.

Door het plegen van als misdrijf gekwalificeerde feiten kan een breuk met de maatschappij ontstaan. In het uitvoeren van de gemeenschapsdienst en in de

sociale vaardigheidstraining wordt opnieuw een link gelegd naar die maatschappij. Door gemeenschapsdienst stelt de jongere een gebaar naar de maatschappij toe om op een meestal symbolische manier de aangerichte schade te herstellen.

Tijdens de sociale vaardigheidstraining werkt de jongere bv. aan z'n agressieprobleem waarmee hij ook aan 'de maatschappij' toont dat hij nieuwe feiten wil voorkomen, dat hij de breuk op maatschappelijk vlak wil herstellen.

Procesmatig :

De begeleiding wordt planmatig, doelgericht en gestructureerd uitgebouwd. Er is een intake, een uitvoeringsfase en een eindevaluatie.

Duidelijk en gestructureerd :

We geloven dat jongeren kansen moeten krijgen om de maatregel zo goed mogelijk af te werken. Daarom worden er met de jongeren duidelijke afspraken gemaakt over waar en wanneer ze moeten komen voor de uitvoering. Al deze afspraken liggen vast in een 'akkoord' dat voor de start van de uitvoering door hen getekend wordt.

Ervaringsgericht :

Zelf ervaring opdoen, geeft de meeste leereffecten en biedt de meeste groeikansen. In die zin proberen we, waar mogelijk, ervaringsgericht te werken.

Kort op de bal:

Het alternatieve van het aanbod zit ook in de snelheid waarmee gereageerd wordt op de feiten. We vinden het belangrijk dat er zo snel als mogelijk na

de feiten gereageerd wordt.

Samenwerking met de consulent :

De consulent heeft een duidelijke plaats binnen het geheel. Als verwijzer vervult hij een belangrijke rol: hij heeft een motiverende en ondersteunende rol.

Relatie begeleider – cliënt:

Binnen de vorming ontstaat er een werkrelatie tussen de vaste individuele begeleider en de cliënt. Zo'n relatie is enkel mogelijk met een actieve inzet, zowel van de begeleider als van de cliënt.

5. Meerwaarde en knelpunten*Positieve elementen – de meerwaarde:*

Constructieve aanpak : er wordt gewerkt met de positieve krachten van de jongere;

Responsabilisering : de jongere wordt met zichzelf en met de gevolgen van de feiten geconfronteerd;

Van de jongere wordt een *actieve* inzet, een inspanning verwacht;

De maatregelen zijn *duidelijk* en afgelijnd in de tijd;

Er kan een *link* gelegd worden tussen het delict en de reactie;

De jongere kan verder *in zijn milieu* blijven;

De maatregelen kunnen een *alternatief* zijn voor *plaatsing* of een plaatsing verkorten;

Herstellend en *verbindend* binnen de familiale en maatschappelijke context;

Bij gemeenschapsdienst wordt ook de maatschappij betrokken waardoor de problematiek ruimere aandacht krijgt, de *maatschappij gesensibiliseerd* wordt.

Knelpunten:

Er is nood aan een kader, aan een visie over aanpak van jeugddelinquentie, aan een duidelijk beleid;

Er is nood aan verdere verdieping van de maatregelen: bv. hoe kan gemeenschapsdienst meer herstelgericht ingevuld worden? Hoe kan de sociale vaardigheidstraining meer aandacht geven aan de slachtofferzijde?

Er is nood aan onderzoek: bv. wat zijn de effecten op korte en lange termijn?

Tijdelijkheid van de contracten van het personeel

6. Gemeenschapsdienst en sociale vaardigheidstraining : herstelgericht?

Uit een bevraging van ongeveer 70 jongeren die totnogtoe door onze dienst begeleid werden bij het uitvoeren van hun gemeenschapsdienst, blijkt dat gemeenschapsdienst door de minderjarigen vooral als *sanctie* ervaren wordt. Een minderheid ziet er ook een herstel in t.a.v. de maatschappij, of t.a.v. een slachtoffer.

Zelf zijn we van oordeel dat er zowel sanctionerende als herstelgerichte componenten in zitten, en in mindere mate ook aspecten vanuit een hulpverlenings-/begeleidingskader.

Het sanctionerende zit in het feit dat het over een opgelegde maatregel gaat, in het opofferen van de vrije tijd en in het onbezoldigd werken.

Bij gemeenschapsdienst wordt steeds gezocht naar een link tussen de feiten en de opdracht, of de plaats waar de gemeenschapsdienst doorgaat. Een jongere die bv. met de computer vals geld aangemaakt had, kon als gemeenschapsdienst met de computer folders aanmaken in een bejaardentehuis. Door het constructief gebruik van de computer binnen een organisatie kon hij een herstellend gebaar stellen t.a.v. de maatschappij. Het lukt ons echter niet altijd een concrete link te leggen tussen de feiten en de gemeenschapsdienst. Vaak is er slechts sprake van een symbolische link.

Gemeenschapsdienst tot een goed einde brengen is ook herstellend en verbindend naar de ouders toe : wat door de feiten misgelopen was in de relatie ouders-jongere, kan bij een positieve afronding van de maatregel rechtgezet worden.

Dat we bij de keuze voor de werkplaats ook inspraak geven aan de jongere, en ook proberen aan te sluiten bij z'n interesses en zijn mogelijkheden sluit dan eerder aan bij een hulpverleningskader.

Het leerproject 'sociale vaardigheidstraining' neigt naar hulpverlening : door het aanleren van vaardigheden proberen we te voorkomen dat de jongere nog feiten pleegt. We maken een competentie-analyse op maar stemmen de training ook af op de behoeften/vragen van de jongere. Hij kiest mee de inhoud van het programma.

De training is echter ook herstelgericht en verbindend: de jongere leert hoe hij zich op een meer passende wijze in de maatschappij en in z'n onmiddellijke contexten (gezin, vriendenkring, school, werk,...) kan bewegen.

Tenslotte zitten er ook weer sanctionerende elementen in : het is een opgelegde maatregel, de jongere moet in z'n vrije tijd naar het Centrum komen om de training te volgen. Als hij niet meewerkt, moet hij opnieuw voor de jeugdrechter verschijnen, enz....

Beide maatregelen zoals die door ons worden uitgewerkt, waren in opzet als sanctie bedoeld. Vanuit de ervaring die we er de afgelopen jaren mee opdeden stellen we vast dat ze zowel herstelgerichte als sanctionerende als hulpverleningsaspecten bevatten.

Info : Centrum Jongeren- en Gezinsbegeleiding

Sofie Couckuyt

Beheerstraat 68

8500 Kortrijk tel.: 056/21 60 91

EEN PRAKTIJK-ERVARING VAN HET RUSTHUIS TEN HOVE

Reeds enkele jaren zeggen wij onze medewerking toe aan het 'project alternatieve maatregelen voor minderjarigen'.

Ons engagement om mee te zoeken naar manieren om jongeren een zinvol werk te geven nadat ze 'iets' mispeuterd hebben, komt vanuit een sociale bewogenheid. Ons rusthuis maakt immers deel uit van de hulpverleningssector en we geloven in het bieden van kansen aan onze bewoners en medewerkers om zich maximaal te kunnen ontplooiën. Met deze voedingsbodem trekken we graag de lijn door naar andere segmenten in onze samenleving.

De gemeenschapsdienst lijkt ons een goede weg om jongeren – wanneer ze iets op hun kerfstok hebben – niet onmiddellijk te straffen met harde hand, maar om hen te laten kiezen voor een alternatieve maatregel. Ten dienste van die samenleving, die hen nadien terug in de armen kan sluiten.

In het rusthuis proberen wij, in overleg met de begeleidster van het Centrum voor Jongeren- en Gezinsbegeleiding, te zoeken naar aangepast werk, op maat van de jongere en met een return voor ons rusthuis. Een job die aansluit bij zijn interesse en opleiding en waar wij – als instelling – ook iets aan hebben. Dit kan karweien zijn in de tuin, helpen in de keuken, hulp bieden op een bewonersafdeling, wandelen met bewoners, schilderen, ... Alles is bespreekbaar en meestal vinden we wel iets waarbij zowel jongere als instelling zich goed bij voelen. Een goede keuze van de job verhoogt de slaagkans van het project.

Omdat een rusthuis 7 dagen op 7 werkt en open is, worden wij als tewerkstellingsplaats vaak gesolliciteerd om gemeenschapsdienst aan te bieden tijdens het weekend.

Volgens onze - bescheiden - ervaringen blijft een gemeenschapsdienst een alternatieve vorm van 'sanctioneren'. De gemiddelde 16 à 17 jarige staat immers niet echt te popelen om in zijn vrije tijd 'verplicht' te gaan klussen op onbekend terrein. Dit

laat zich soms voelen in de kwaliteit van het afgeleverde werk. Anderzijds weten we dat we onze verwachtingen niet te hoog mogen stellen ten aanzien van deze pubers, vaak zonder enige werkervaring.

Van de instelling wordt dan ook een goede begeleiding en een flink stuk engagement verwacht tijdens de tewerkstelling van de jongere. Pas dan krijgt de opdracht het meest kans op slagen en biedt het werk van de jongere een extra meerwaarde voor huis en zijn bewoners. Op het einde van de rit volgt dan een evaluatie. Kijkend naar het verleden, stellen we vast dat die meestal positief is, vruchtbaar voor alle partijen. Dit geeft dan weer alle partijen voldoende energie voor een volgend project.

27 april '01

Philippe SCHOLLAERT, Directeur Rusthuis Ten Hove

ARBEIDS-BEMIDDELING?

De gemeenschapsdienst in het kader van bemiddeling in strafzaken

Bemiddeling in strafzaken is van alles wat en niks helemaal. De wet voorziet het verval van de strafvordering voor zover de verdachte voldaan heeft aan één of meer voorwaarden waartoe hij of zij zich heeft verbonden. Deze voorwaarden kunnen we ruwweg onderverdelen in twee luiken. Het eerste luik betreft alles met betrekking tot het slachtoffer. Hoewel de wet enkel gewag maakt van de schadeloosstelling van het slachtoffer, bestaat hier de mogelijkheid om te komen tot een zinvolle dader-slachtofferbemiddeling waarin meer aspecten aan bod kunnen komen dan alleen het financiële. Het tweede luik omvat de zogenaamde alternatieve gerechtelijke maatregelen. Dit zijn de voorwaarden die voor de Procureur des Konings vervuld moeten zijn vóór de strafvordering vervalt. Deze zijn dus een alternatief voor de dagvaarding voor de rechtbank, zoals de alternatieve sancties op het niveau van de politierechtbank of de correctionele rechtbank een alternatief zijn voor een effectieve straf.

De justitieassistent bemiddeling in strafzaken zit dan ook op twee stoelen: hij of zij moet op hetzelfde moment bemiddelen tussen dader en slachtoffer én een maatschappelijk onderzoek uitvoeren met het oog op een alternatieve gerechtelijke maatregel voor de verdachte. Het ligt niet voor de hand beide opdrachten te combineren. De justitieassistent als bemiddelaar

vraagt zich immers af welk nut een alternatieve maatregel nog heeft na een geslaagde bemiddeling. De justitieassistent die de maatschappelijke enquête uitvoert kan zich dan weer druk maken als de verdachte bereid is tot het volgen van een cursus of het uitvoeren van een gemeenschapsdienst, maar het slachtoffer weigert de zaak af te handelen via de procedure van bemiddeling in strafzaken of komt aandraven met een buitensporige schade-eis.

Bij deze evenwichtsoefening is het essentieel beide aspecten strikt van mekaar te scheiden. Het voorstel voor een alternatieve gerechtelijke maatregel is niet het resultaat van de dader-slachtofferbemiddeling. Uiteraard heeft het slachtoffer het recht te weten wat de verdere voorwaarden in het kader van de bemiddeling in strafzaken zullen zijn. Het slachtoffer kan deze voorwaarden echter niet mee bepalen, dit is uitsluitend de bevoegdheid van de Procureur des Konings. Omgekeerd geldt hetzelfde: de Procureur des Konings bepaalt niet het bedrag van de schadevergoeding, dit kan enkel en alleen het resultaat zijn van de bemiddeling tussen dader en slachtoffer.

De wet op de bemiddeling in strafzaken voorziet drie soorten van bijkomende voorwaarden die kunnen gekoppeld worden aan de verdere afhandeling van een dossier bemiddeling in strafzaken: de therapie (begeleiding, behandeling,...), de vorming en de gemeenschapsdienst. Vooral tegenover dit laatste bestaat er over het algemeen een wat dubbelzinnige houding. Het wordt door sommigen beschouwd als een repressief element dat is binnengedrongen in een procedure die vooral vanuit de herstelgedachte gegroeid is: we geven het conflict terug aan de partijen, zodat deze partijen zelf tot een zinvolle oplossing voor het conflict kunnen komen. Op deze herstelgedachte slaat de gemeenschapsdienst natuurlijk als een tang op een varken.

Met de therapie of de vorming als alternatieve maatregel kan men zich meestal wel verzoenen. Indien de verdachte van voldoende probleeminzicht getuigt en inziet dat de feiten het gevolg zijn van een achterliggende problematiek, valt het alleen maar aan te moedigen als er een bereidheid bestaat om hiervoor in therapie te gaan. Ook binnen het hersteldenken kan dit nog een plaats krijgen. Zo kan het slachtoffer van een exhibitionist het belangrijk vinden dat de dader zich laat behandelen, maar heeft ze zelf geen verdere verwachtingen. Als deze voorwaarde vanuit het parket gesteld wordt, kan dit voor het slachtoffer voldoende zijn om de zaak ook voor zichzelf als afgehandeld te beschouwen.

Idem dito wat betreft de vorming. Ook hier kan de dader een engagement aangaan om het probleem bij zichzelf aan te pakken en op die manier te vermijden dat de feiten zich zouden herhalen. Voor vele slachtoffers is dit een belangrijk element: dat de dader een inspanning levert om te vermijden in de toekomst nieuwe slachtoffers te maken. Een cursus als

‘Slachtoffer in Beeld’ gaat zelfs expliciet in op het feit dat elk misdrijf meestal ook een slachtoffer met zich meebrengt, en drijft op die manier mee op de stroom van het hersteldenken.

En zo komen we bij de derde mogelijkheid: de gemeenschapsdienst of de dienstverlening. Wat de terminologie betreft: bij bemiddeling in strafzaken wordt eerder de laatste term gebruikt. Als we echter even gaan kijken bij de probatie, merken we dat daar met dienstverlening zowel de ‘leerstraf’ als de ‘taakstraf’ wordt bedoeld. Enkel het laatste slaat op de uitvoering van een gemeenschapsdienst. Om enige onduidelijkheid te vermijden, gebruik ik dan ook de term “gemeenschapsdienst” om de uitvoering van bepaalde taken in het kader van een alternatieve gerechtelijke maatregel aan te duiden.

Bij de gemeenschapsdienst lijkt de herstelgedachte wel heel ver weg, en gaat het in essentie om de bestraffing van de dader – of dit lijkt zo althans. Meteen wil ik daaraan toevoegen dat ook hiervoor slachtoffers niet ongevoelig zijn. Voor hen kan het belangrijk zijn te weten dat er vanuit het parket toch nog op één of andere manier een gevolg gegeven wordt aan een misdrijf. Waarmee we opnieuw aabeland zijn bij het wankele evenwicht tussen bemiddelaar en uitvoerder van de maatschappelijke enquête: in hoeverre beïnvloedt het standpunt van het slachtoffer het uiteindelijke voorstel met betrekking tot de bijkomende maatregelen? Het slachtoffer krijgt uiteraard de kans om hierover een standpunt te formuleren. Dit kan echter in geen enkel geval onderwerp van onderhandeling zijn in de bemiddeling tussen dader en slachtoffer. Maar wat is het dan wel?

In dit discours wordt soms de derde partij uit het oog verloren: de samenleving. Bij bemiddeling in strafzaken gaat het, zoals de term zelf zegt, over misdrijven, en dus niet over burgerrechtelijke geschillen. Het gaat met andere woorden over gebeurtenissen die niet enkel de uiting zijn van een conflict tussen dader en slachtoffer, maar in wezen ook van een conflict tussen de dader en de samenleving. Als iemand een misdrijf pleegt, stelt hij of zij een gedrag dat de samenleving niet tolereert. Het klassieke strafrechtssysteem is in die zin een wettelijke vertaling van de feiten die de samenleving niet wenst te tolereren én de manier waarop ze daarop reageert.

Aangezien bemiddeling in strafzaken de volledige strafrechtelijke afhandeling van een misdrijf inhoudt, kan de justitieassistent bemiddeling in strafzaken niet anders dan ook deze maatschappelijke component een plaats te geven. Bij andere bemiddelingsprojecten, en ik denk hierbij vooral aan herstelbemiddeling, wordt dit aspect niet mee opgenomen; de Procureur des Konings behoudt de bevoegdheid om de verdachte te dagvaarden voor de rechtbank, waar over het strafrechtelijk luik een uitspraak kan worden gedaan. Dit maakt dat de herstelbemiddelaar

zijn aandacht exclusief kan richten op de dader-slachtofferbemiddeling. Juridisch gezien wordt hier dan ook uitsluitend over de burgerrechtelijke kant van de zaak onderhandeld.

Het strafrechtelijk aspect van een misdrijf zou men kunnen beschouwen als de schade die berokkend wordt aan de samenleving. Als een samenleving bepaalde gedragingen als misdrijf bestempelt, stelt deze samenleving immers dat ze een zekere vorm van schade oploopt indien deze gedragingen toch gesteld worden. Zo zal de schade die een valsmunter aanricht niet concreet meetbaar zijn, maar het spreekt voor zich dat het in omloop brengen van valse bankbiljetten schade aanricht. Ook feiten die couranter worden doorverwezen naar bemiddeling in strafzaken hebben duidelijk een maatschappelijke component. Zo treedt bij opzettelijke slagen en verwondingen doorgaans een systeem van gezondheidszorg in werking, waarbij de overheid – en dus de belastingbetaler – een belangrijk aandeel betaalt. En uiteindelijk is het zo, dat elke melding van een strafbaar feit een volledig systeem in werking zet (politie, parket,...) waaraan ook een prijskaartje hangt; vanzelfsprekend is het de samenleving als geheel die deze kosten zal dragen.

De vraag, die vanuit bemiddeling in strafzaken dan ook moet gesteld worden, is hoe dit aspect vanuit een hersteldenken kan benaderd worden. Hoe kunnen we met andere woorden het herstel van deze maatschappelijke schade bewerkstelligen, rekening houdend met de mogelijkheden en de draagkracht van de verdachte? In deze context biedt het uitvoeren van een gemeenschapsdienst een valabele en zinvolle mogelijkheid. Dit komt er immers op neer dat de betrokkene zich engageert om onbezoldigd bepaalde taken uit te voeren die een zeker maatschappelijk nut hebben. Op die manier kan er sprake zijn van een symbolisch herstel in het conflict tussen de dader en de samenleving.

Vaak wordt geopperd dat er idealiter een link is tussen het misdrijf en de uitgevoerde gemeenschapsdienst, van het genre “de roekeloze chauffeur gaat een tijdje meedraaien op de spoedgevallendienst van een ziekenhuis, dan ondervindt hij aan den lijve wat zijn gedrag kan veroorzaken”. Degene die deze illusie nog koestert moet ik teleurstellen: deze redenering wordt voor zover ik weet in de praktijk zelden of nooit gevolgd. En de vraag kan gesteld worden of dit überhaupt zin heeft. Mij lijkt het eerder relevant om rekening te houden met de capaciteiten en de persoonlijke interessesfeer van de betrokkene. Als het bijvoorbeeld gaat om iemand met groene vingers, is hij of zij waarschijnlijk beter geplaatst bij de groendienst van een gemeente. Daarbij heeft iedereen baat: de gemeente, die kan rekenen op een meer gemotiveerde werker, maar ook de spoedgevallendienst, want de kans is reëel dat de “vrijwilliger” hen meer een last dan een hulp zou zijn. Bovendien kan het alleen maar het zelfwaardegevoel van de dienstverlener opkrikken als hij of zij zich kan bewijzen in de uit te voeren taken.

Bij de gemeenschapsdienst in het kader van bemiddeling in strafzaken is er niet alleen sprake van een element 'herstel', we kunnen ook terecht spreken over 'bemiddeling'. De Procureur des Konings kan in het kader van bemiddeling in strafzaken immers geen straf opleggen; de verdachte moet zijn uitdrukkelijk akkoord geven met betrekking tot alle voorwaarden, dus ook wat betreft de gemeenschapsdienst. Hier bestaat een onderhandelingsruimte, waarbij de justitieassistent bemiddeling in strafzaken een belangrijke rol speelt. Het is namelijk zijn of haar taak te bemiddelen tussen de dader en de Procureur des Konings, die in wezen optreedt namens de samenleving. De betrachting is steeds om ook hier tot een gezamenlijke overeenkomst te komen, die in de mate van het mogelijke tegemoetkomt aan de verwachtingen van beide partijen.

Uiteraard bestaat er een onevenwicht tussen de positie van de verdachte en deze van de Procureur des Konings. Dit maakt het misschien onmogelijk om bij wijze van spreken met gelijke wapens te strijden. Merk echter op dat ook de positie van dader en slachtoffer bezwaarlijk evenwichtig genoemd kunnen worden. Zo heeft het slachtoffer een vetorecht: als hij of zij niet akkoord gaat met de bemiddeling in strafzaken, wordt de procedure stopgezet; voor de verdachte zijn de gevolgen hiervan in principe verregaander dan voor het slachtoffer. Maar ook kan men zich vragen stellen bij de vrijwilligheid van de verdachte, als het alternatief de dagvaarding voor de correctionele rechtbank is. Om dit laatste te vermijden gebeurt het meer dan eens dat de verdachte instemt met een overeenkomst waar hij of zij in feite niet achter staat. Ten slotte liggen de posities van de partijen vast van bij de start van de procedure. Wanneer een dossier wordt doorverwezen, is het immers duidelijk wie de verdachte en wie het slachtoffer is. Wat ook het resultaat van de bemiddelingsgesprekken is, de verdachte zal in ieder geval de volledige strafrechtelijke verantwoordelijkheid voor de feiten moeten erkennen als het dossier verder via bemiddeling in strafzaken wordt afgehandeld. Op die manier zou je kunnen stellen dat er in deze context amper sprake *kan* zijn van bemiddeling, omdat een aantal basisvoorwaarden gewoonweg niet vervuld zijn. De bemiddeling tussen de dader en de Procureur des Konings is mijns inziens dan ook zeker niet minder zuiver dan de bemiddeling tussen dader en slachtoffer: bij beide kun je meer dan één *maar* formuleren.

In ieder geval kan het gebeuren dat er ook binnen deze bemiddeling geen akkoord bereikt wordt, als bijvoorbeeld de Procureur des Konings verwacht dat er een gemeenschapsdienst aan de afhandeling van het dossier gekoppeld wordt, terwijl de verdachte daartoe niet bereid is. En net zoals bij de dader-slachtofferbemiddeling komt het in dat geval de rechter toe om hierover uiteindelijk een oordeel te vellen.

Roel PEETERS

Justitieassistent bemiddeling in strafzaken

DE GEMEENSCHAPSDIENST BEKEKEN VANUIT EEN HER- STELRECHTELIJK PERSPEC- TIEF BINNEN DE PROCEDU- RE VAN EEN BEMIDDELING IN STRAFZAKEN

1. De herstelrechtelijke visie binnen bemiddeling in strafzaken ?

Om een antwoord te kunnen geven op de vraag of de gemeenschapsdienst binnen een procedure bemiddeling in strafzaken vanuit een herstelrechtelijk perspectief kan worden ingevuld, is het noodzakelijk om eerst stil te staan bij de feitelijke context van de bemiddeling in strafzaken.

De dienst bemiddeling in strafzaken vertrekt vanuit een herstelrechtelijk perspectief en laat zich inspireren door een ruime visie op het maatschappelijk werk zoals ze werd beschreven in 'Leren en Werken als maatschappelijk assistent' uitgegeven door de vereniging van Vlaamse Sociale Hogescholen. Omwille van het feit dat de justitieassistenten bemiddeling in strafzaken functioneren als federale ambtenaren van justitie en omwille van de wettelijke omschrijving van de bemiddeling in strafzaken, impliceert uiteraard dat beperkingen worden opgelegd aan de herstelrechtelijke visie. Dit betekent dat partijen binnen de bemiddeling in strafzaken niet in een positie zijn om het conflict volledig autonoom af te handelen. In feite is er sprake van een dubbel proces. Enerzijds een bemiddelingsproces tussen dader en slachtoffer waarin aan beide partijen ruimte wordt gegeven om hun conflict bespreekbaar te maken en mogelijkerwijze oplossingen te zoeken die voor beide partijen aanvaardbaar zijn. En zelfs in dit proces kunnen vragen gesteld worden in hoeverre de herstelrechtelijke visie zuiver gehanteerd kan worden omdat betreffende justitieassistent werkt vanuit een strikt justitieel kader. Anderzijds is er een tweede proces onder de vorm van een onderhandelen tussen de dader en het parket over een maatregel op maar van de dader. Tijdens dit proces zal het slachtoffer in principe niet aan bod worden gelaten. Het beschrijven van de gemeenschapsdienst binnen de procedure van een bemiddeling in strafzaken vanuit herstelrechtelijk perspectief heeft dan ook betrekking op dit tweede proces.

2. De gemeenschapsdienst als resultaat van het onderhandelingsproces tussen parket en dader.

De vraag die we ons moeten stellen is of de gemeenschapsdienst als resultaat van het onderhandelingsproces tussen parket en dader kan bekeken worden vanuit een herstelrechtelijk perspectief. Deze vraag kan beantwoord worden door enerzijds de rol van het slachtoffer in het onderhandelingsproces te analyseren en anderzijds door na te gaan in welke mate de dader op een "vrijwillige" manier een herstel kan realiseren van de door hem aangerichte maatschappelijke schade.

2.1. De rol van het slachtoffer in het onderhandelingsproces

Zoals reeds beschreven is de rol van het slachtoffer zeer beperkt indien het gaat over het voorstellen van een gemeenschapsdienst binnen een procedure bemiddeling in strafzaken. Uiteraard krijgt het slachtoffer de mogelijkheid om zijn ideeën te uiten betreffende het justitieel optreden. En indien uit de gesprekken van het slachtoffer met de justitieassistent blijkt dat de dader onderworpen moet worden aan een gemeenschapsdienst, zal deze informatie zeker door de justitieassistent wordt besproken met de bemiddelingsmagistraat. Maar uiteraard is het de magistraat die autonoom volgens het proportionaliteitsprincipe bepaalt of al dan niet een dienstverlening moet worden voorgesteld. We moeten beseffen dat het slachtoffer in deze fase van het bemiddelingsproces een passieve rol vervult. Indien het gaat over het bespreken van een overeenkomst (meestal financiële schaderegeling) tussen dader en slachtoffer in de eerste fase van het proces, wordt het slachtoffer actief aangesproken op een gelijkwaardige wijze als de dader om deel te nemen aan het bemiddelingsproces. Dit gebeurt niet tijdens het tweede proces. De dader blijft een actieve partij tijdens deze procedure, maar het slachtoffer wordt als persoon niet meer betrokken. Enkel noden en wensen die het slachtoffer uit eigen initiatief heeft uitgesproken t.a.v. een gemeenschapsdienst tijdens deze eerste fase, zullen door de justitieassistent tijdens dit tweede proces ter kennis worden gebracht aan de bemiddelingsmagistraat. Om die reden stel ik vast dat het onmogelijk is om te spreken over een herstelrechtelijke invulling van de gemeenschapsdienst binnen een procedure bemiddeling in strafzaken omdat het slachtoffer tijdens dit tweede proces een "minder actieve" rol toegewezen krijgt.

2.2. Symbolisch herstel ten aanzien van de maatschappij

Vervolgens moet in overweging worden genomen in welke mate de dader via de toepassing van een gemeenschapsdienst op een "vrijwillige" manier een

herstel kan realiseren van de door hem aangerichte maatschappelijke schade. Anders verwoord zouden we kunnen stellen of de gemeenschapsdienst binnen de bemiddeling in strafzaken kan gezien worden als een symbolisch herstel voor de maatschappelijke overlast die door de feiten veroorzaakt werden. Kan via de dienstverlening op een symbolische wijze de schuld bij de samenleving door de dader worden afgelost? Deze herstelgerichte invulling van de dienstverlening kan naar mijn bescheiden oordeel maar gerealiseerd worden indien aan een aantal randvoorwaarden werd voldaan.

- Een symbolisch herstel t.a.v. de samenleving via een gemeenschapsdienst kan maar gerealiseerd worden indien de feiten aanleiding hebben gegeven *tot duidelijk zichtbare maatschappelijke overlast*. Het zal dus afhankelijk zijn van de aard van de feiten of er al dan niet kan gesproken worden van symbolisch herstel. Een gekend voorbeeld hiervan is het vandalisme. Vandalisme veroorzaakt een duidelijk zichtbare overlast die via een gemeenschapsdienst kan hersteld worden door de dader. Maar moeilijker is het te definiëren bij het misdrijf van winkeldiefstal omdat hier niet onmiddellijk sprake is van een duidelijk zichtbare overlast. Het is inderdaad waar dat via winkeldiefstal de maatschappelijke belangen worden gekrenkt (de maatschappij draait immers op voor de 'kosten' van deze diefstallen), maar de dader zal veel moeilijker deze overlast kunnen aanvoelen of begrijpen. In de praktijk komt het veelvuldig voor dat aan de dader een gemeenschapsdienst wordt voorgesteld vanuit de idee een symbolisch herstel te kunnen realiseren. De justitieassistent geeft concreet aan dat de dader via het verrichten van een gemeenschapsdienst de door hem veroorzaakte overlast symbolisch kan herstellen. Toch ervaren de daders het uitvoeren van een gemeenschapsdienst niet als een herstel ten aanzien van de maatschappij omdat het herstel wordt gereduceerd tot een abstract gegeven.
- Een symbolisch herstel t.a.v. de samenleving kan meer gerealiseerd worden indien de *dienstverlening onmiddellijk aansluit bij het gepleegde misdrijf*. In een aantal parketten werden in het verleden dienstverleningsprojecten uitgevoerd ten aanzien van 'graffitimisdrijven'. Het verwijderen van de graffiti door de daders en het schoonmaken van een bepaalde wijk is de concrete invulling van de gemeenschapsdienst die onmiddellijk aansluit bij het gepleegde misdrijf. In dergelijke situaties is de kans groot dat de dader werkelijk een herstel ten aanzien van de maatschappij ervaart in de uitvoering van zijn voorwaarden. In de praktijk is het echter zelden dat projectplaatsen gevonden worden die aansluiting vinden op de gepleegde misdrijven. Hiervoor zijn verschillende oorzaken te vinden. Enerzijds zijn er de veelheid van dienstverleningsprojecten in het kader van het Globaal Plan. Deze projecten zijn veelal opgericht zonder te bevragen of zij een bijdrage kunnen leveren in een symbolisch herstel t.a.v. de maatschappij. Anderzijds is het ook bijzonder moeilijk om de door het misdrijf veroorzaakte over-

last te linken met de juiste gemeenschapsdienst. De justitieassistenten zijn afhankelijk van een aantal projectenplaatsen voor de uitvoering van de gemeenschapsdienst die niet voor alle misdrijven even zinvol zijn vanuit het herstelrechtelijk perspectief. Een dader van een diefstal die wordt verwezen naar een verzorgingstehuis voor de uitvoering van zijn gemeenschapsdienst zal dit moeilijk kunnen ervaren als een symbolisch herstel omdat de link tussen de inhoud van de gemeenschapsdienst en het gepleegde misdrijf volledig zoek is.

- De dader kan de gemeenschapsdienst maar ervaren vanuit een herstelrechtelijk perspectief als *het vrijwillig karakter van de gemeenschapsdienst wordt gerespecteerd binnen de procedure bemiddeling in strafzaken*. In de meeste parketten zal de verbindingsmagistraat zelf een dienstverlening voorstellen aan de dader. Dit is een gezond vertrekpunt omdat de justitieassistent gemakkelijker zijn neutraliteit kan bewaren. Toch is het belangrijk dat er steeds ruimte moet zijn om samen met de dader een tegenvoorstel te formuleren. In de praktijk is dit niet steeds evident. Enerzijds maakt het geformuleerde tegenvoorstel reeds deel uit van de eigenlijke bemiddelingsovereenkomst tussen dader en slachtoffer, met als gevolg dat de magistraat moet worden overtuigd om geen dienstverlening voor te stellen aan de dader. Anderzijds kan het zijn dat de dader niet bereid is te spreken over een tegenvoorstel omdat hij het nut niet ziet van een bijkomende maatregel. Vanuit de praktijkervaring zal in beide gevallen toch de dienstverlening worden 'opgelegd' aan de dader door de magistraat. De dader zal deze gemeenschapsdienst dan ook ervaren als een straf en niet als een symbolisch herstel t.a.v. de maatschappij.

3. Kan de gemeenschapsdienst nu worden bekeken vanuit een herstelrechtelijk perspectief binnen de procedure bemiddeling in strafzaken?

Rekening houdend met de structurele positie van de justitieassistenten bemiddeling in strafzaken moeten we vaststellen dat de gemeenschapsdienst niet vanuit een herstelrechtelijk perspectief wordt ingevuld. Enerzijds heeft het slachtoffer geen gelijkwaardige rol indien een onderhandelingsproces wordt opgestart tussen parket en dader betreffende de toepassing van een gemeenschapsdienst. Anderzijds is het niet steeds mogelijk om een symbolisch herstel ten aanzien van de maatschappij te realiseren omdat het herstel wordt gereduceerd tot een voor de dader abstract gegeven, omdat de dienstverlening niet onmiddellijk aansluit bij het gepleegde misdrijf of omdat de dienstverlening eerder wordt opgelegd door het parket dan dat er ruimte is om een tegenvoorstel te formuleren. Vanuit deze beschouwingen mogen we

dan ook afleiden dat de gemeenschapsdienst binnen de bemiddeling in strafzaken steunt op een repressief en resocialiserend perspectief waarbij het herstel eerder een abstract gegeven is die voor de betrokken partij geen directe doorleefde realiteit is. Het is juist binnen de maatregel van de gemeenschapsdienst dat aan de herstelrechtelijke visie de meeste beperkingen worden opgelegd.

Tom GOOSEN

Adjunct-adviseur bemiddeling in strafzaken

VOORSTELLING ALTERNATIEVE GERECHTELIJKE MAATREGELEN VOOR JONGVOLWASSENEN

1. Inleiding

In het kader van een positieve en constructieve benadering van de sanctionering van misdrijven, opteert het Ministerie van Justitie voor de uitbouw van alternatieve gerechtelijke maatregelen. De tendens tot verdere individualisering van het strafrecht beoogt een efficiëntere aanpak voor een aantal delinquenten. De resocialisatie van de dader en herstel van alle schade voor de benadeelde staan hierin centraal.

Zo kreeg C.A.W. Piramide van het Ministerie van Justitie de kans om in samenwerking met de stad Kortrijk een leerproject voor jongvolwassen delinquenten uit te bouwen.

2. Doelgroep

Jongvolwassen delinquenten tot 30 jaar die een probatiemaatregel opgelegd krijgen of in aanmerking komen voor een Bemiddeling in Strafzaken.

3. Doelstellingen en inhoud

Het leerproject bestaat uit vier basisvormingspakketten.

Als basisdoelstelling trachten we via de vorming de kans op recidive te verminderen door het bijbrengen van vaardigheden en kennis.

We staan stil bij het delict en stellen hierbij het slachtoffer centraal. De dader wordt geconfronteerd met de gevolgen van zijn daden.

Door het leerproject als opgelegde sanctie tot een goed einde te brengen, kan men op symbolische wijze zijn fout herstellen naar het slachtoffer en de maatschappij toe.

Elk vormingspakket heeft daarnaast ook een specifieke doelstelling.

1. De **sociale vaardigheidstraining** heeft als doel jongvolwassenen een aantal vaardigheden aan te leren om zo hun sociale competentie te vergroten. (max. 30 uur)
2. Het **tewerkstellingsprogramma** heeft als doel de kans van de cliënt op de arbeidsmarkt te vergroten. (max. 30 uur)
3. Het **vormingspakket budgetteren en administratie** tracht jongvolwassenen wegwijs te maken in hun eigen administratie en daarnaast leren we ze zelfstandig budgetteren. (max. 25 uur)
4. Het **vormingspakket druggebruik** stelt zich tot doel de jongvolwassenen te laten stilstaan bij eigen gedrag met betrekking tot drugs en druggebruik en daarnaast wordt hij of zij geïnformeerd over wat drugs allemaal behelst. (max. 20 uur)

Daarnaast worden nog een aantal deelpakketten aangeboden, die gecombineerd worden met de basispakketten, namelijk:

- ♣ Omgaan met alcohol
- ♣ Vrijtijdsbesteding
- ♣ Omgaan met gokken
- ♣ Vandalisme

De vorming is steeds individueel en er is wekelijks één contact.

5. Achterliggende principes

1. Op maat van de dader: er wordt een vorming opgezet aansluitend bij de mogelijkheden en de specifieke vaardigheids- of kennistekorten van de jongvolwassenen.
2. Vorming is een sanctie: de jongvolwassenen moet tijd vrijmaken om naar de vormingssessie te komen.
3. Verantwoordelijkheid van de jongvolwassenen: jongvolwassenen zijn verantwoordelijke wezens en moeten daarop aangesproken worden.
4. Plaats van de doorverwijzer: deze heeft een motiveerende en ondersteunende rol en kan tevens een controlerende functie hebben.

6. Meerwaarde en knelpunten

MEERWAARDE :

- Symbolisch herstel naar slachtoffer en maatschappij toe
- Een degelijk uitgewerkt programma

- Vorming op maat van de dader
- Werkrelatie, dit impliceert een actieve houding van de jongvolwassenen
- Toekomstgericht
- Afgebakend en duidelijk gestructureerd
- Transparantie naar Justitie

KNELPUNTEN :

- Geen echt kader, geen duidelijke normen vanuit Justitie
- Bestaansonzekerheid
- Geen echt meetbare effecten op lange termijn
- Geen werkingsmiddelen
- Tijdelijke contracten
- Te weinig doorverwijzingen vanuit een strikt wettelijk kader

Contactpersonen : *Els Monsaert*
Carmen Leenknecht

Adres : *C.A.W. Piramide*
Beheerstraat 46
8500 Kortrijk

Telefoon : *056/24.56.21*

VERSLAG VAN DE SAMEN- SPRAAK VAN 16 MAART 2001

Herstel op politieel vlak : mogelijkheden, hindernissen, perspectieven.

Voor een frequent deelnemer aan de Samenspraak lag dit onderwerp misschien wat minder voor de hand. De thematiek is niettemin in het licht van de hervorming van de politiediensten zeer actueel. Onder het publiek bevonden zich dan ook diverse afgevaardigden uit zowel de lokale en als federale politie.

In haar inleiding stelt Liesbeth Devriendt, coördinator van BAL en initiatiefneemster van de bemiddeling op schadeniveau in het arrondissement te Leuven, dat haar project heel wat linken heeft met politie en parket. Naar inhoud stellen zich echter een hoop vragen. Termen als ‘politie’, ‘herstelbemiddeling’, ‘basispolitiezorg’, ‘alternatieve afhandeling’, enz... zijn slagwoorden die voortdurend opduiken.

In Leuven worden de dossiers geselecteerd door de politie. De bemiddeling wordt reeds aangeboden op het moment dat een pv wordt opgesteld. Deze snelle werkwijze draagt bij aan de efficiëntie, vermits alle administratieve belasting vanwege het parket vermeden wordt.

Liesbeth stelt dat de herstelbemiddeling op politieniveau inhoudelijk heel sterk aansluit bij het politiewerk. *De vraag is echter of de bemiddeling op zich een taak is van de politie.* Feit is dat de politie veelal het eerste aanspreekpunt is. Zij kan derhalve ook niet los van deze nieuwe manier van conflicten aanpakken.

De figuur van de politieagent valt echter niet altijd te rijmen met het principe van de ‘neutraliteit’. Liesbeth is er dan ook voorstander van dat de bemiddeling door een medeburger zou gebeuren.

Vormt de herstelbemiddeling op politieniveau een alternatief voor de klassieke gerechtelijke afhandeling of is het een alternatief voor ‘geen’ afhandeling? Uitgangspunt is dat het parket de autonome beslissingsbevoegdheid behoudt in de dossiers. De bemiddelaar is niet op de hoogte van de gerechtelijke afhandeling van een dossier. Volgens Liesbeth houdt deze aanpak de bemiddeling ook zuiver. Toch is er een link met de gerechtelijke uitkomst. Partijen willen ook vaak dat er zaken aan het parket worden meegedeeld.

De dossiers waarin wordt gewerkt, betreffen feiten van zogenaamd *maatschappelijk lichte relevantie*. Een geslaagde bemiddeling resulteert dan ook in veel gevallen in een sepot. Er wordt in dit soort dossiers door de betrokken eerder zelden een beroep gedaan op een raadsman. De bemiddelaar dient dus alert te zijn voor de rechten en de plichten van de partijen.

Mevr. Devriendt signaleert wel de mogelijke overlapping van de schaderegeling en met de strafbemiddeling. De politie heeft geen zicht op voorgaanden van de verdachte, noch op de politiek van het parket. Als een PV wordt overgemaakt aan het parket bestaat de mogelijkheid dat de magistraat het dossier naar de dienst Bemiddeling in Strafzaken stuurt, zo-

dat twee bemiddelingen lopen.

Sowieso pleit zij voor een veralgemeend bemiddelingsaanbod bij elke klacht ten bate van de rechtszekerheid.

Kaat Boon, arrondissementscommissaris provincie Vlaams-Brabant, brengt in haar inleiding de tekst van prof. P. Ponsaers omtrent *community policing* in herinnering. Ze citeert hieruit de definitie van Friedmann : ‘Community policing is een beleid en een strategie gericht op een effectievere en efficiëntere misdaadbesteding, op het verlagen van de vrees voor misdaad, het verbeteren van de levenskwaliteit, het verbeteren van de politiediensten en de politielegimiteit, en dit door pro-actief een beroep te doen op hulpmiddelen die aanwezig zijn in de gemeenschap om zo de omstandigheden, die de misdaad veroorzaken, te veranderen.’ Het herstelgericht handelen heeft hier dus zeker een plaats in.

De maatschappij dient zijn verantwoordelijkheid op te nemen wanneer een inbreuk op een bepaalde norm wordt vastgesteld. Als de politie meer herstelgericht denkt, doet zij dit vanuit haar rol van vertegenwoordiger van de maatschappij. Volgens Kaat Boon dient de bemiddeling niet noodzakelijk te gebeuren door de politie, maar kan dit net zo goed door burgers. De bestuurlijke overheid (burgemeester) heeft daarnaast eveneens een rol te spelen in de evolutie naar herstel, opdat de visie ingang zou vinden in de lokale gemeenschap.

Hoofdcommissaris van politie te Kortrijk, Stefaan Eeckhout benadrukt dat bemiddeling altijd al een politietaak is geweest. Het probleem stelt zich als er aan de basis van de schade een misdrijf ligt. Bemiddelen is dan niet voldoende, er dient in deze gevallen ook een gerechtelijke tussenkomst te zijn. Politiesepot wordt vaak toegepast, maar dikwijls met een verkeerde afloop.

Om dit enigszins tegen te gaan werd een 10-tal jaren geleden gestart met een dienst Slachtofferhulp binnen de politie. Desgevallend komt de dienst ook tussen bij bepaalde schadegevallen, wat een vorm van bemiddeling is ‘avant la lettre’ met in achtneming van de officiële grenzen en met kennisgeving aan het parket. Het opzet slaagt, maar is bijzonder tijdrovend. De commissaris stelt dat het daarom niet nuttig zou zijn het hele scala aan bemiddelingstussenkomsten aan deze politiemensen over te laten. De bezetting

van de korpsen is hiervoor te beperkt. De politie ziet de voordelen van een tussenkomst door buitenstaande neutrale diensten in dergelijke zaken. Een tegenaanwijzing is misschien dat de vertrouwensband die er bestaat met de agent niet altijd zomaar over de plaatsen is.

De commissaris stelt een gelijkaardige problematiek vast in het kader van de slachtofferzorg. Is dat een politietaak of dient deze zorg te worden opgenomen door diensten buiten de politie? Er bestaat inderdaad een tendens naar een all-round aanbod in de politio-nale afhandeling. Veel politiemensen willen niet langer vastgepind worden op het puur repressieve. Steeds meer politiemensen genoten ook een opleiding in de menswetenschappen.

Toch is de commissaris van mening dat de politie niet zover moet gaan om zelf alle maatschappelijke problemen te willen oplossen. De vraag is in welke mate je politie (als repressieapparaat) kan verzoenen met hulpverlening. Hoever moet de politie hierin gaan en wat geven ze beter uit handen en vanaf wanneer? De commissaris verwijst ook naar de APA-afhandeling : in welke mate kan de schaderegeling hierin ingepast worden?

Indien bemiddeling binnen de politie wordt georganiseerd dringt zich zeker een duidelijke aflijning van de functie op.

Procureur des Konings De Moyer is de contactpersoon voor het schaderegelingsproject in Mechelen. Volgens de procureur is het allicht juist andere professionelen te betrekken om de toevloed van dossiers beter aan te kunnen. Hij geeft aan dat bij zaken met maatschappelijk beperkte relevantie er vaak per kantschrift vanuit het parket de opdracht komt bij de politie om te informeren naar de betaling van de schade. Gelet op de beperkte bezetting van de politiediensten, is dat allicht niet echt een taak voor de politiediensten.

Het parket van het arrondissement Mechelen/Lier steunde dan ook het initiatief tot schaderegeling in het kader van het globaal plan. Het gaat hier om lichte zaken waarin de parketmagistraat waarschijnlijk tot sepot beslist, indien een regeling omtrent de schade wordt uitgewerkt. De procureur onderlijnt het belang van een snelle aanpak van de problemen omdat dit de kans op een oplossing vergroot. Het parket van Mechelen heeft dan ook geen enkel bezwaar tegen initiatieven als APA (in navolging van het ressort Gent) of bemiddeling.

De vrees dat er mogelijk een overlapping zou kunnen zijn met de bemiddeling in strafzaken vindt de

procureur ongegrond. Het betreft hier meer ernstige zaken waar het parket toch een groter gevolg dan sepot aan wil geven.

Een probleem bij de schadebemiddeling was wel hoe de andere omliggende gemeenten te betrekken. Het was aanvankelijk niet zo evident dat bemiddelingsdossiers werden opgenomen van zaken buiten Mechelen (gezien de werkingskosten ten laste van het initiatiefnemend gemeentebestuur lagen).

In de discussieronde blijkt ook hier weer onduidelijkheid omtrent de bevoegdheid. Een veralgemeend herstelbemiddelingsaanbod blijkt wenselijk, maar wie moet het organiseren en wie financiert het initiatief? Is de provincie het aangewezen niveau? Wordt beter een solidariteitsfonds tussen de gemeenten aangesproken? Wil justitie de werkingsmiddelen voorzien?

Alle panelleden lijken er voor gewonnen de schaderegeling door neutrale bemiddelaars te laten doen. De politiediensten kunnen bij gebrek aan middelen en manschappen deze taak onvoldoende behartigen. Hun repressieve opdracht valt moeilijk te combineren met de werkingsprincipes binnen een bemiddelingsopdracht.

Bemiddelen kan daarenboven enkel als de regelgeving wordt aangepast. Een politieagent zit nu eenmaal met de verplichting in alle gevallen een PV op te stellen, zelfs al weet hij dat een repressieve aanpak niet steeds het gewenste effect heeft. Anderzijds is de ambitie bij sommige politiemensen om deze taak toch op zich te nemen wel degelijk aanwezig.

Of deze neutrale bemiddelaars ook vrijwilligers kunnen zijn, vormt een discussiepunt. In elk geval vrij van een strafblad, wordt vooral ook een degelijke opleiding geëist. Indien men wil komen tot een veralgemeend aanbod is de piste van het betrekken van vrijwilligers misschien de enige financieel haalbare.

Dominique BATAILLIE
Herstelbemiddelaar Kortrijk

GOED OM W ETEN

Protocolakkoord tussen de federale minister van Justitie, Marc Verwilghen en de Vlaamse minister van Welzijn, gezondheid en Gelijke Kansen, Mieke Vogels houdende de krachtlijnen van de verdere samenwerking op het grensgebied welzijn-justitie

Op 26 maart jl. zetten de ministers Verwilghen en Vogels hun handtekening onder het reeds lang verwachte protocolakkoord dat een kader moet creëren van waaruit beide ministers intensief en constructief zullen samenwerken aan een *complementair beleid ten opzichte van alles wat zich afspeelt in het grensgebied tussen een justitieel en veiligheidsbeleid enerzijds en een integraal en kwaliteitsvol welzijns- en gezondheidsbeleid anderzijds en dit ten aanzien van zowel daders als slachtoffers, volwassenen als minderjarigen.*

Het beleid van de Vlaamse minister bevoegd voor welzijn is prioritair gericht op het maximaal aanwenden van de dynamische en welzijnsbevorderende krachten van de samenleving om criminaliteit en onveiligheid te voorkomen. Concreet wil de Vlaamse gemeenschap kansen creëren voor buitengerechtelijke conflictoplossingen en parallel met het gerechtelijk optreden, in alle fasen van de strafrechtsgang een welzijnsgericht hulp- en dienstverleningsaanbod verzekeren voor slachtoffers, daders en hun onmiddellijke omgeving, opdat de opgelopen schade zoveel als mogelijk beperkt en hersteld wordt.

De federale minister van justitie van zijn kant is van oordeel dat de aanpak van criminaliteit en het strafrechtelijk en strafuitvoeringsbeleid veel meer aansluiting moet vinden bij een algemeen sociaal beleid, dat ook preventief werkt aan het milderen van disfuncties van maatschappelijke voorzieningen en van (inter)menselijke verhoudingen en gedragingen. Een herstelgerichte invulling van de strafrechtsbedeling en de strafuitvoering betekent dat Justitie ruimte wil scheppen voor buitengerechtelijke conflictoplossingen vanuit de samenleving, evenals voor een op het justitiële optreden aansluitende hulp- en dienstverlening.

In het protocolakkoord worden op een aantal domeinen - slachtofferzorg, justitiehuisen, de begeleiding en behandeling van daders van seksueel misbruik, de hulp- en dienstverlening aan gedetineerden, de internering, alternatieve maatregelen en sancties (meerderjarigen) en afhandeling jeugddelinquentie (minderjarigen) - enerzijds een aantal initiatieven aangekondigd die een continuering en verfijning betekenen van reeds eerder aangegane engagementen maar anderzijds ook een aantal vernieuwende initiatieven. Zo wordt in het kader van de justitiehuisen een samenwerkingsakkoord tussen welzijnsactoren en justitiële actoren in het vooruitzicht gesteld. Hiertoe zal zowel op arrondissementeel niveau als op centraal niveau een officieel overleg opgestart worden. In dit verband zal desgevallend de mogelijkheid van cofinanciering door federale overheid en Vlaamse overheid onderzocht worden. Verder engageren de ministers zich m.b.t. de alternatieve maatregelen en sancties (meerderjarigen) tot het co-financieren van beleidsvoorbereidende actieonderzoeken met het oog op een transparante taak- en bevoegdheidsafbakening inzake alternatieve (buitengerechtelijke) (conflict) oplossingen. Ook in dit verband wordt de mogelijkheid van cofinanciering van initiatieven op het terrein vermeld. M.b.t. de afhandeling van jeugddelinquentie wordt ondermeer het belang van de herstelrechtelijke benadering beklemtoond. Verder zal gestreefd worden naar een structureel overlegplatform inzake de antwoorden op delinquentie gepleegd door minderjarigen waaraan alle betrokken actoren dienen te participeren. Beide ministers zullen hiertoe gemeenschappelijk initiatief nemen.

Dit protocolakkoord biedt kansen: beide ministers erkennen en expliciteren hun gezamenlijke beleidsverantwoordelijkheid op een aantal domeinen die zich situeren op het grensgebied justitie – welzijn en kondigen initiatieven aan. Het akkoord blijft echter te vaag zeker waar het de vraag betreft wie welke verantwoordelijkheid zal opnemen om tot concrete actie over te gaan en binnen welke termijn actie kan verwacht worden. De vraag van de praktijk naar beleidsvoering op dit grensgebied stelt zich echter hoe langer hoe scherper. De praktijk kan hierin een stimulerende rol opnemen en in het debat een plaats geven aan de praktijkervaringen en aan de ‘cliënt’. De eindverantwoordelijkheid ligt echter bij de beleidsmakers. We hopen samen met veel praktijkwerkers dat het debat het niveau van de goede intenties overstijgt.

Marianne REGELBRUGGE, coördinator project Kruispunt-initiatieven justitie – welzijn – veiligheid
De integrale tekst van het Protocolakkoord is te bekomen op het secretariaat van Suggnomè

Suggnomè ondersteunt de totstandkoming van een resolutie van de Verenigde Naties omtrent herstelrechtelijke programma's in strafzaken

Momenteel baant een ontwerp-resolutie omtrent 'basisprincipes voor het gebruik van herstelrechtelijke programma's in strafzaken' zijn weg doorheen de instituties van de Verenigde Naties. De voorbije maand moest een cruciale stap gezet worden. Minstens 30 landen moesten hun steun betuigen aan dit initiatief, zoniet werd de procedure stopgezet. Op vraag van het *European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice* contacteerde Suggnomè het Belgische ministerie van Justitie met de vraag de ontwerp-resolutie te ondersteunen. En met succes. De Belgische regering stuurde een respons naar de Verenigde Naties. Samen met inmiddels meer dan 30 andere landen heeft België zich daardoor bereid verklaard tot het verder bespreken van een aantal basisprincipes omtrent de uitbouw van herstelrechtelijke programma's in strafzaken. En zo komt de mogelijke goedkeuring van een VN-resolutie over herstelrecht alweer een beetje dichterbij.

Voorbeelden uit het verleden leren dat VN-resoluties invloedrijke beleidsinstrumenten kunnen zijn, ook al hebben ze geen bindende kracht voor de lidstaten. Wel hebben ze een grote morele waarde. Zo werd de in 1985 goedgekeurde *Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power* in vijftien jaar tijd hét referentiepunt voor de toetsing van de slachtoffergerichtheid van nationale wetgeving. Op nationaal vlak mee denken over de inhoud van een op stapel staande resolutie is dus geen verloren werk. Eens goedgekeurd wordt van de nationale regeringen verwacht dat ze zich zoveel mogelijk conformeren aan de VN-resolutie. Niet-

gouvernementele organisaties (NGOs) hebben er daarom alle belang bij reeds tijdens de voorbereidende fases een gesprek aan te gaan met hun nationale regering over de inhoud van de resolutie. Het zijn immers de vertegenwoordigers van de wereldregeringen die uiteindelijk beslissen over de al dan niet goedkeuring.

Reeds in 1995 startte een alliantie van NGOs een werkgroep rond herstelrecht (*restorative justice*). Deze werkgroep wilde internationaal meer aandacht loswaken voor de herstelrechtelijke beweging. Ook wilde deze groep het thema herstelrecht op de agenda krijgen van de instanties van de Verenigde Naties, meer in het bijzonder op de agenda van het vijfjaarlijkse VN-Congres rond Criminaliteit (*UN Crime Congress*), dat plaats zou vinden in Wenen in april 2000. De aanbevelingen die uit zo een congres naar voren komen, zijn een belangrijke leidraad voor de regelgevende organen van de Verenigde Naties, in dit geval de Raad voor Economische en Sociale Zaken (*Economic and Social Council*) en de Algemene Vergadering (*General Assembly*). Herstelrecht op de agenda van het congres krijgen was dus een belangrijke ingangspoort tot de ontwikkeling van reglementering.

De NGOs zetten een indrukwekkende lobby-actie op touw en maakten ook inhoudelijk werk van de zaak. Ze verzamelden een pak informatie over bestaande praktijken en onderzoek inzake herstelrecht en kwamen tot de vaststelling dat er internationaal een groeiende belangstelling was voor het ontwikkelen van richtlijnen voor landen die herstelrechtelijke programma's wilden implementeren. Dit bleek onder andere uit het Europese initiatief van de inmiddels goedgekeurde aanbeveling van de Raad van Europa over het gebruik van bemiddeling in strafrechtelijke zaken. En ook her en der ontwikkelde standaarden, zoals de ons bekende 'Declaration of Leuven', wezen in die richting. Op basis van ondermeer de hier genoemde documenten ontwikkelden zij een ontwerp van basisprincipes, dat rekening hield met een breed spectrum van herstelrechtelijke praktijken wereldwijd. Het ontwerp circuleerde een tijd lang bij beleidsmakers, praktijkwerkers en onderzoekers en werd op basis van hun commentaren verder aangepast.

De NGOs haalden hun slag thuis. De herstelrechtelijke thematiek kwam op de agenda van het tiende *UN Crime Congress* te staan (april 2000). En de regeringen van Canada en Italië dienden bij de Verenigde Naties een resolutie in omtrent basisprincipes voor herstelrechtelijke ontwikkelingen met het door de NGOs uitgewerkte ontwerp in annex. Zo startte de ontwerp-resolutie zijn

weg doorheen de lange procedure die er uiteindelijk – als alles goed gaat - een resolutie van de Verenigde Naties van zal maken. In april 2000 keurde de *UN Crime Commission* het voorstel van resolutie goed. In juli 2000 gaf ook de VN Raad voor Economische en Sociale Zaken zijn fiat aan de ontwerp-resolutie. Nu een voldoende aantal landen gereageerd hebben op de uitnodiging van de VN secretaris-generaal om zich uit te spreken over de opportuniteit om een dergelijke resolutie uit te werken, kan de procedure voortgezet worden. De antwoorden van de regeringen worden verwerkt in een rapport. Uit dat rapport zal een comité van experts een finale versie van de ontwerp-resolutie distilleren die aan de wereldregeringen zal voorgelegd worden in 2002.

Katrien LAUWAERT

Docente Universiteit van Maastricht

- ECOSOC Res. 2000/14 (27/7/2000) Draft resolution on Basic Principles on the use of restorative justice programmes in criminal matters.

- Declaration of Leuven on the advisability of promoting the restorative approach to juvenile crime, Leuven, May 12-14, 1997.

- Recommendation N° R(99) 19 concerning the use of mediation in penal matters, adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 15 September 1999

Deze drie documenten kunnen geconsulteerd worden via: www.restorativejustice.org

Positioning Restorative Justice'

The Fifth International Conference on Restorative Justice

De serie internationale conferenties is een jaarlijks evenement in het veld van het herstelrecht en brengt de belangrijkste wetenschappers, praktijkmensen en beleidsmensen bijeen. Nadat de herstelrechtsgedachte een vlucht nam over de gehele wereld, wordt de bezinning over de positie van het herstelrecht ten opzichte van andere concepten, zowel op theoretisch als praktisch vlak, noodzakelijk.

Van 16 tot 19 september 2001 gaat het internationa-

le congres 'Positioning Restorative Justice' door in België. Het betreft met name de 'Fifth International Conference on Restorative Justice', georganiseerd door het 'International Network for Research on Restorative Justice for Juveniles'. Gastheer is de Katholieke Universiteit Leuven, bakermat van het herstelrecht in België.

In een serie van plenaire sessies en workshops komen verschillende thema's aangaande het herstelrecht aan bod. Het betreft met name: 'Ethics of Restorative Justice', 'Restorative Justice, the Community and the State', 'Restorative Justice, Coercion and Punishment', 'Rehabilitation in Restorative Justice', 'Restorative Justice in Very Serious Crimes', 'Methodology of Assessment Research on Restorative Practices', 'Victim Movement and Restorative Justice Movement', 'Comparing Restorative Justice for Juveniles and for Adults' en 'Restorative Approaches to Non-criminal Conflicts'.

De voorlopige gastsprekers zijn:

Ivo Aertsen (Belgium), Gordon Bazemore (U.S.A.), John Blad (the Netherlands), Hans Boutelier (the Netherlands), John Braithwaite (Australia), Valerie Braithwaite (Australia), Adam Crawford (U.K.), Kathleen Daly (Australia), Chris Eliaerts (Belgium), Hans Jürgen Kerner (Germany), Peter Lindstrom (Sweden), Gabrielle Maxwell (New Zealand), Paul Mc Cold (U.S.A.), Allison Morris (New Zealand), Tony Peters (Belgium), Mara Schiff (U.S.A.), Jean Trepanier (Canada), Markl Umbreit (U.S.A.), Daniel Van Ness (U.S.A.), Lode Walgrave (Belgium), Ido Weijers (the Nertherlands), Elmar Weitekamp (Germany), Martin Wright (U.K.).

Bij een inschrijving voor 30 juni 2001 bedraagt de deelnameprijs aan het congres (inclusief de lunch) 9.860 Bef (studenten 7.060). Na 1 juli bedraagt de deelnameprijs 11.095 (studenten 8.875).

Inlichtingen en inschrijvingsformulieren zijn te bekomen op het volgende adres:

Secretariaat – Fifth International Conference
'Positioning Restorative Justice'
Criminologie K.U.Leuven
Hooverplein 10
3000 Leuven

“SAMENSPRAAK”

15 juni 2001

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
Markiesgebouw, zaal 400
Markiesstraat 1
1000 Brussel

Thema: Gemeenschapsdienst en herstel?

Programma

- 12.30 u Welkom en broodjeslunch.
- 13.15 u Inleiding door Ivo Aertsen, wetenschappelijk medewerker KULeuven en K. D’Haenens, kabinetsmedewerker van het ministerie van justitie.
- 13.45 u Discussie met inbreng van de deelnemers
- 16.30 u Einde

Inschrijven kan via bijgevoegde inschrijvingsstrook, te bezorgen aan het secretariaat van Suggnomè vóór 9 juni 2001. Bijkomende inlichtingen kunnen jullie verkrijgen bij Noëlla Verreth op het secretariaat van Suggnomè.

INSCHRIJVINGSTROOK

SAMENSPRAAK 15 juni 2001

Hiermee bevestig ik dat ik,

.....(naam)

aanwezig zal zijn op 15 juni 2001.

Handtekening